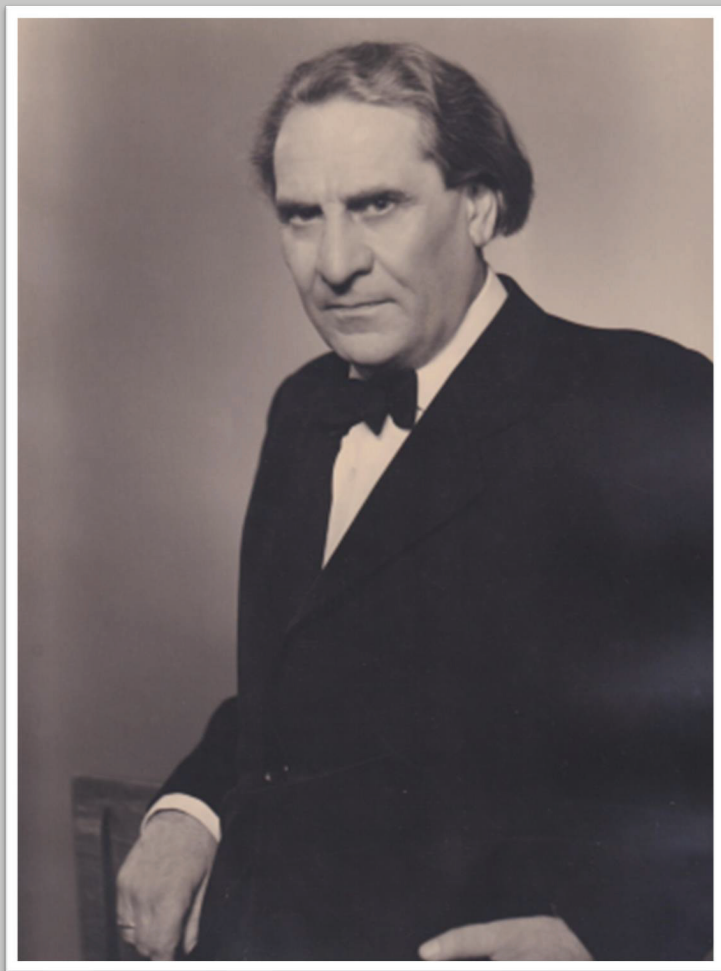

ÉLETMŰ HAT SZÓLAMBAN

Ádám Jenő emlékére

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar

Életmű hat szólamban
Ádám Jenő emlékére

Életmű hat szólamban

Ádám Jenő emlékére

Szerkesztette: Tamás Margit

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar
2022

Szerkesztő
TAMÁS MARGIT

Szerzők
BERKESI SÁNDOR
BIELICZKYNÉ BUZÁS ÉVA
DEÁKNÉ KECSKÉS MÓNICA
HEVERDLE PÉTERNÉ KÖNCSE KRISZTA
MISS NÁNDOR
TAMÁS MARGIT

Szakmai lektor
MÉHES BALÁZS

Nyomdai előkészítés, tördelés
TÓTH TIBOR

ISBN 978-615-5961-91-5

@ Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, 2022
@ Szerzők, szerkesztő, 2022

A kiadásért felelős
DR. PAP FERENC
a KRE PK dékánja

Online kiadás

Tartalom

Előszó	7
MISS NÁNDOR: Egy muzsikus a történelem viharában	11
TAMÁS MARGIT: Feltáratlan zenepedagógia–történeti dokumentumok Ádám Jenő hagyatékában.....	21
HEVERDLE PÉTERNÉ KÖNCSE KRISZTA: Ádám Jenő alsó tagozatos tanulók részére írott ének-zene tankönyveinek ismertetése	34
DEÁKNÉ KECSKÉS MÓNIKA: Ádám Jenő Énekeskönyvei mai szemmel	59
BIELICZKYNÉ BUZÁS ÉVA: Ádám Jenő előadásai a Magyar Rádióban	67
BERKESI SÁNDOR: Emlékeim Ádám Jenőről, a néptanítóról	74

ELŐSZÓ

„Semmit sem ér az az ünneplés, amelyik megmarad egy szép terem egy-szeri nosztalgikus programjánál, és amelyik nem képes gazdagítani az elkövetkező hétköznapokat.”¹ Így vélekedett *Berkesi Sándor, Ádám Jenő* tanítványa és barátja mestere születésének 100. évfordulója tiszteletére rendezett emlékülésen 1996-ban. Ez alkalommal olyan javaslatokat is tett, amelyek ma is valóban gazdagíthatnák az elkövetkező hétköznapokat. Ennek negyedszázada, azonban zenepedagógiai életünkben azóta sem léptünk jelentőset előre. E megállapítással nem a „pityergők karát”² igyekszünk szaporítani, hanem úgy gondoljuk, valahol ezen a ponton végre fel kell venni a fonalat. Szülővárosa, az Ádám Jenő Alapítvány, a szigetszentmiklósi Ádám Jenő Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, az Ádám Jenő Emlékház minden tőle telhetőt megtesz a tárgyi és szellemi hagyaték ápolása érdekében, miként minden település azokért a szülőtteiért, akik a nemzet gyarapodásához, szellemi emelkedéséhez hozzájárultak. Azonban ez esetben nem csupán a múltban megvalósított gyarapításról van szó: a jelenkorig érezhető annak hatása, amit egykor *Ádám Jenő* és mesterei, osztálytársai, majd tanítványai elindítottak. Kőszikla alapot építettek, nem ingatag, talmi divatost, hanem örökérvényűt, amelyre ma is tovább építhetünk.

Ádám Jenő áldáshordozó élete legendás példa; homályba vesző részletek, mélyenszántó igazságok, küzdelmesen végiharcolt próbatételek, szeretetet árasztó, a mindenség Urának mindvégig engedelmes, alázatos élet. A korabeli sajtó néhány írása a róla alkotott képünket árnyaltabbá teheti. 1933-ban *Vigh Endre* (aki *Ádám Jenő*vel több ízben zsűrizett országos dalostalálkozókon) a szolnoki *Dalostűjságban* a következőket veti papírra: „Magas homlokát sűrű, szénfekete haj övezi. Fekete szeméből a nyíltság, a megingathatatlan tiszta jellem sugárzik. Nyugodtan, folyékonyan beszél, de nyugtalan szembogarai azt árulják el, hogy tizedét sem tudja elmondani, amit elgondol. [...] Nagyon

¹ Székely Miklós: *Ádám Jenő élete és munkássága* Budapest, Püski Kiadó, 2000, 102.

² Ezt a kifejezést használta Ádám Jenő a folyton siránkozókra.

sokan vannak az életben, akik az ember ítélőképességét megtévesztik, félrevezetik nagyszerű szókinccsükkal, ügyes, számító beszédükkel, de *Ádám Jenő* nem ilyen.”³

Betöltötte a 70 évet, amikor *Lukin László* köszöntését a *Muzsika* folyóirat közölte. Tíz év elteltével *Az ének-zene tanítása* hasábjain olvashattuk *Kontra István* köszöntő sorait 80. születésnapja alkalmából. A vele készített interjúk, amelyek napi- és hetilapokban jelentek meg (Nagy fa árnyékában, Egy világsiker kurta története, Muzsikáról mindenkinék – 30 éven át, Hét vármegye stb.) segítenek jellemének, gondolkodásmódjának, lelki rezdüléseinek kifürkészésében.

Újabb húsz év telt el (ekkor már nem volt közöttünk); centenárium. *Székely Miklós* tanár, karvezető, az *Ádám Jenő* Alapítvány elnöke (aki ebben az időben már kutatta, rendszerezte *Ádám Jenő* életművét, hagyatékát) országos léptékben gondolkodva szervezett, hogy a zeneszerző, karmester, zenepedagógus születésének 100. évfordulóját méltó keretek övezzék. 1996. február 17-én az akkori előjárók (*Kuncze Gábor* Szigetszentmiklós országgyűlési képviselője, belügyminiszter, *dr. Schmidt Géza* a Pest Megye Közgyűlésének elnöke, *Fodor Antalné dr. Szigetszentmiklós* polgármestere, *Lantos István* a Zeneakadémia rektora) társaságában volt tanítványa, majd kollégája *Szőnyi Erzsébet* és az *Ádám-tanítványok* emlékülésen osztották meg a jelenlevőkkel a bennük elevenen élő, rájuk legnagyobb hatást gyakorló emlékeket.

Ugyanez év május 18-án tudományos ülésen hangzott fel *Ádám Jenő* II. vonósnegyese. Ezt követően *Balás Endre*, *Berkesi Sándor*, *Berlász Melinda*, *Székely Miklós* előadását hallhatták a megjelentek, végül hangfelvételtől a *Farkas Ferenc* zeneszerzővel 1995. november 22-én készült interjút.

Ugyancsak a centenáriumi évben, 1996-ban a Duna Televízió vetítette azt a portréműsort, amelyben *Bartalus Ilona*, a film rendezője kalauzolta végig a nézőt az életúton. A portréműsor kezdetén az ünnepelt mester szólal meg magnetofonfelvételtől: „Ha visszaemlékezem a nyolc évtizedet meghaladni időre, amit éltem, azt egyetlen egyenes vonallal tudnám összekötni mind eddig a mai napig. Az a vonal elég feszes, nem

³ Vigh Endre: Nagy művészeink: *Ádám Jenő Dalosújság* II. évf., 1933/2, 1.

engedett el soha, de meg lehetett pendíteni, és akkor zengett, mint egy húr. Az a vonal a pedagógia, a tanítás.” Majd felcsendül a síremlékébe is belevéselt népdal: Én ültettem a cédrusfát... E filmben nevezte Bartalus Ilona hatszólámú polifon életnek Ádám Jenő munkásságát, melyben együtt volt jelen a karnagy, a tanár, a zeneszerző, az egyházzenesész, a tankönyv író és a népművelő tevékenysége.

Negyedszázad telt el azóta, míg 2021-ben a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának vezetése kezdeményezte a 125 éve született Érdemes-művész, Kossuth-díjas professzor tiszteletére rendezendő konferencia megszervezését, melynek címét, *Életmű hat szőlamban* az említett film alapján választották. Az előadók felkérését követően 2021. december 10-én valósult meg a rendezvény, amelynek a Budapest-Fasori Református Egyházközség biztosított helyet, és az érdeklődők online is bekapcsolódhattak az ünnepi alkalomba⁴. A konferencián megjelenteket *Somogyi Péter*, a Dunamelléki Református Egyházkerület főjegyzője, a Budapest-Fasori Református Egyházközség elnök-lelkésze a 45. zsoltár verseivel köszöntötte: „Fölbuzog szívem szép beszédre. Mondom: művem a királynak szól” (Zsolt 45,1–2). Az előadók *Miss Nándor*, *Deákné Kecskés Mónika*, *Bieliczky Éva*, *Berkesi Sándor* voltak. A konferencia keretében a zene hangjain át a 125 éve született zeneszerző is „megszólt”, mivel az 1928-ban cselőrá és zongorára írt Fantáziája is elhangzott *Mády-Szabó Eszter* és *Vida Mónika Ruth* tolmácsolásában. A konferencia előadásainak írott változata mellett e tanulmánykötetben helyet kaptak *Heverdle Péterné Köncse Kriszta* és *Tamás Margit* zenepedagógiai tanulmányai is.

Ádám Jenő zenepedagógiai tevékenységéről a tanulmányok szerzői szinte kivétel nélkül említést tesznek. A téma forrásanyaga meglehetősen szűk, emiatt több cikk szövegében is megjelenik ugyanaz az idézet, gondolatsor, magyarázat vagy következtetés. A szerkesztő ezeket érintetlenül hagyta, az egyes tanulmányok teljes terjedelmükben szerepelnek a kötetben.

⁴ A konferencia teljes anyaga elérhető az alábbi linken, Ádám Jenő *Fantáziája* 2:07:06-tól meghallgatható. <https://www.youtube.com/watch?v=01bmAnhtECY>

„Ércnél maradandóbb az a szellemi hagyaték, melyet *Ádám Jenő* bőkezűen az utókorra hagyott.” – jegyezte meg Szőnyi Erzsébet a centenáriumi emlékülés ünnepi köszöntőjében. E hagyaték valóban ércnél maradandóbb. Máig árasztja a szeretetet, a Lélek gazdagságát, fényt, tüzet és világosságot, melynek hatására mindenki képes tájékozódni, utat találni, önmagára lelni, célba érni vakító reflektorok, mérhetetlen hangzavar, fergeteges rohanás közepette is. Rajtunk áll, hogy be tudunk-e kapcsolódni ebbe az örök isteni rendbe Megváltónk és a Szentlélek által.

Tamás Margit

EGY MUZSIKUS A TÖRTÉNELEM VIHARÁBAN

A 125 éve született Ádám Jenő emlékét a szülőházában berendezett emlékház őrzi, mely 1979 óta fogadja látogatóit. Az idős muzsikus jelenlétében megnyílt kiállításon személyes tárgyai, könyvtára, lakásának bútorai, festmények, kitüntetések és oklevelek mellett megtekinthetők élettörténetének dokumentumai. Az Ádám Jenő Emlékházat működtető szigetszentmiklói Helytörténeti Gyűjteményben elérhető életművének jelentős része. Nálunk van a levelezése, számos kézírata (például az általános iskolai énekeskönyveké), előadásainak anyagai, utazásai emlékei, fényképek és sok más dokumentum. Sajnos a kollekció nem teljes, nem mi őrizzük zeneművei kéziratát, melyeket Ádám Jenő még életében többek között az Országos Széchenyi Könyvtár Zeneműtárának és a Zeneakadémia könyvtárának adományozott.

Ádám Jenő nagy becsben tartotta falusi származását, mindig szeretettel emlékezett vissza gyermekkorának nyaraira, melyeket Szigetszentmiklóson töltött. Emellett Vöő Imre, a Helytörténeti Gyűjtemény alapítója és akkori vezetője felismerte Ádám Jenő jelentőségét, így a professzor az 1960-as évektől kezdve számos alkalommal járt nálunk előadásokat tartani, például Szigetszentmiklós fennállásának 700. évfordulóján 1964-ben. Vöő Imre sok időt töltött Ádám Jenővel élete utolsó, betegségtől terhes éveiben. Nem kis részben az így kialakult barátságna köszönhető, hogy az idős mester életművét szülőfalujának ajándékozta, mely szándékát végrendeletében is rögzítette.

Tárgyi és szellemi hagyatéka mellett a községre hagyta életében összegyűjtött, nem elhanyagolható méretű takarékbetétjét, mellyel az volt a szándéka, hogy Szigetszentmiklóson a magyar népi hagyományokat ápoló zeneiskola jöjjön létre. Ez pár év késéssel meg is valósult, idén éppen 30 éve alakult meg a ma is működő Ádám Jenő Zeneiskola.

---

* Történész-muzeológus; Helytörténeti Gyűjtemény és Ádám Jenő Emlékház, Szigetszentmiklós; miss.nandor@sargahaz.com

Magyarországon közel húsz Ádám Jenő nevet viselő iskola létezik, de a szigetszentmiklósi az egyetlen, amelyik a zenepedagógus szándéka szerint jött létre. A zeneiskola máig gondosan ápolja névadója emlékét, gondozzák sírját, koncerteket, megemlékezéseket szerveznek a tiszteletére, és természetesen amennyire lehet, oktatják munkásságát, így a Szigetszentmiklósról kikerülő fiatal zenészek biztosan ismerik Ádám Jenő nevét.²

1. ábra
Ádám Jenő az Emlékház megnyitásán 1979-ben
(HGY Fotótár, 1979/e.hazny/23.)

Igazi muzsikus volt Ádám Jenő, hiszen a zene minden területével foglalkozott. Népdalgyűjtő, zeneszerző, karmester, zenepedagógus volt ő. Pályáját, sikereit vagy éppen kudarcait mindig meghatározta az a

---

² Az előadás pillanatában ez a megállapítás helytálló volt, azonban az iskola fenntartója éppen a közelmúltban kezdte felmenő rendszerben kivezetni a zenei tagozatot (*a szerk.*).

politikai, történelmi környezet, amiben élt. Emlékházi tárlatvezetések alkalmával szoktam mondani: a 20. századi magyar történelmet Ádám Jenő élettörténetén keresztül kiválóan lehet tanulmányozni. A rendelkezésre álló idő és terjedelem roppant kevés arra, hogy teljes egészében áttekintsük életét, így a következőkben csupán felvillantok néhány meghatározó epizódot az életéből, ami hatással volt munkásságára és a magyarországi zenekultúrában elfoglalt helyére.

Előadásom forrásaként Ádám Jenő saját maga által kazettára vett visszaemlékezése³, a Vöő Imre által elmondottak és a Helytörténeti Gyűjteményben őrzött fényképek szolgáltak.

Ádám Jenő felnőtt élete hajnalán jelentős események sodrásába került: 1916 januárjában katonának sorozták. A 29-es honvéd gyalogezredbe került, és a kelenföldi laktanyában tartották a kiképzését. Ezt követően Galíciába indult, ám ezredét szétverték, őt pedig 117 társával Erdélybe vezényelték. 1916. december 2-án a románok lefegyverezték századát, ő maga pedig hadifogságba esett a Kárpátokban.

Az oroszok átvették a hadifoglyokat, és egy 49 napos vonatút után Szibéria keleti végén, egy Razdolnoje nevű település szomszédságában kialakított hadifogolytáborba vitték. Tizedesként tisztet megillető bánásmódban részesült, így a razdolnojei tábor többi lakójával együtt nem kellett kényszermunkát végeznie. A táborban viszonylagos rend és tisztaság volt, a foglyok megfelelő ellátást kaptak, és még közösségi élet kialakítására is volt lehetőség. Többségében bécsi és pesti értelmiségiek népesítették be a létesítményt. Héttagú zenekara volt a tábornak, Ádám Jenőt érkezésekor fel is vették egy üres helyre: hegedűs lett. Hangszereik nem voltak, vöröskeresztes segélyládákból készítettek maguknak hegedűt és más hangszereket. A zenekari szerepvállalás mellett Ádám Jenő zenei átiratokat készített, zenetörténeti előadásokat tartott, szinte alig győzte a munkát. Nehéz feladatokat is magára vállalt: például hegedülni tanított egy osztrák katonát, aki csuklóból elvesztette a jobb kezét.

---

³ Élete alkonyán, 1979-ben Ádám Jenő otthoni felszerelésével rögzítette élete útját. Az összesen 16 darab kazettán könnyen érthetően meséli el élete történetét születésétől egészen betegsége kezdetéig, ami miatt már nem tudott utazni. A kazetták 2021-ben digitalizálásra kerültek, így kutatók számára könnyen hozzáférhetők.

A tábori körülmények között megerősítette német nyelvtudását, és megtanult oroszul.

2. ábra

A razdolnojei tábor zenekarában. Ádám Jenő (ülő sor bal szélén) hegedül (Ádám Jenő hagyaték, leltározás alatt.)

A háború rosszra fordulásával a foglyok élete is megváltozott. 1917 második felében Ádám Jenő kb. 100 km-re, Habarovszk város foglyotáborába került, ahol tüdőcsúcsburatot kapott. 1918 májusában feltették egy kórházvonatra, amivel elvileg hazajutott volna Magyarországra – ám 1918 közepén az éppen tomboló polgárháború miatt vonatát megállították, kiürítették, és a mai Kazahsztán területén található Tatárszk városában ragadt. A vörösök érkezésével lassan kitörő káoszt kihasználva ki tudott jutni a nyomorúságos hadifoglyotáborból, és négy orosz vándorszínésszel összeállva vészelt át a front elhaladását. Ahogy újra indult az élet, Tatárszkban színelőadásokat tartottak, melyekhez Ádám Jenő írta a hangszeres zenét, illetve a nagy érdeklődés miatt nyitottak egy zeneiskolát. 1918–19 telén elkapta a kiütéses tifuszt, ami színész társai közül kettőt elvitt, ő maga is alig élte túl.

Miután a betegségből felépült, összegyűjtött annyi pénzt, hogy jegyet tudott váltani egy nyugatra tartó vonatra. A konszolidálódó Szovjet-Oroszországon áthaladva, majd nagy kanyarral, a Baltikumon és Berlingen keresztül 1920-ban jutott haza Magyarországra. Ekkor

szembesült először a trianoni határokkal, melyet hatalmas tragédiának élt meg, hiszen szibériai tartózkodása alatt nem értesült az otthoni hírekről.

Évekig tartó hadifogsága és kalandos hazatérése nyomot hagyott Ádám Jenőben, mely egész életére hatással volt. Tartotta a kapcsolatot a volt hadifogolytársakkal, még a távoli szibériai vidékeken élőkkel is. Folyékonyan megtanult oroszul, aminek nagy hasznát vette a későbbiekben – sőt, nyelvtudását felhasználva Tatárszk környékén még népdalokat is gyűjtött. Ezek mellett talán a trianoni tragédiával való villámcsapás-szerű szembesülésnek köszönhető, hogy küldetésének tartotta a magyar kultúra megőrzését, tovább örökítését a népzenén keresztül.

Hazatérése után jelentkezett a Zeneakadémiára, ahol tanára Kodály Zoltán lett, akivel a négyéves képzés során bensőséges kapcsolatot sikerült kiépítenie. Diplomaszerezés után néhány évig népiskolai tanár lett, közben óraadóként dolgozott a Zeneakadémián. 1929-től vezényelni kezdett, Haydn Évszakok, majd Händel Saul című oratóriumát dirigálta több alkalommal is igen sikerrel.

Ám a siker, a szakmai elismerés elmaradt. Ő maga így emlékezett vissza ezekre az időkre:

„Mivel az akkori kultuszminiszter, Hóman Bálint hírem szerint baloldalinak tartott, sőt ahogy később megtudtam, Horthy kormányzót is így informálták az ismeretlen irigyeim, évről évre elmaradt az akadémiai kinevezésem. Hiába voltam én koncertező dirigens és zeneszerző, nem neveztek ki. Hiába dicsértek – még a nagyzenekari művemem, a Dominika Szvitet is hiába adta elő a Filharmóniai társaság Dohnányi Ernő vezényletével, a nagy sikerre való tekintettel két egymást követő szezonban – nyolc éven át maradtam elemi iskolai tanító és főiskolai tanár egy személyben. A protekciót mindig aljassnak éreztem, mélyen szégyelltem, vele sohasem éltem, talán fölösleges büszkeségből, de undorodtam tőle, még a gondolatát is elvettem.”⁴

Az 1930-as években elkezdte foglalkoztatni annak a gondolata, hogy miként lehetne az iskolán kívül is népszerűsíteni a magyar zenét. Kodályhoz hasonlóan fontosnak tartotta a fiatalság képzését, de

⁴ Ádám 1979. 5., 49:00-tól.

úgy érezte, hogy e tevékenység beéréséhez hosszú idő kell, viszont a jelenlegi, háborútól vészterhes időben is szükséges a tanítás. Így fogalmazódott meg benne, hogy a felnőtt közönséget is meg kell szólítani. A korban divatos és igénytelen nóták ellensúlyozását fontosnak tartotta, ugyanakkor a növekvő német befolyás miatt a „germán szellem egyre jobban befurakodott a társadalomba” – mindez Ádám Jenőt cselekvésre szólította, így fogalmazódott meg benne egy rádióműsor elindításának az ötlete.

Kodály Zoltán elvetette az ötletet, és a Magyar Rádió sem volt nyitott, ám Ádám Jenő annyira kitartóan próbálkozott, hogy végül 1941-ben sikerült elindítania műsorát „Magyar élet, magyar lélek” címmel.

Műsorának nagy volt a közönsége, de nem aratott osztatlan sikert: a felfűtött közhangulatban azzal vádolták, hogy tót meg oláh dalokat tanít, és hogy elrabolja a magyarságtól az ősi magyar nótát. Az adások végül a német befolyásnak estek áldozatul. 1944 júniusában a nyilasok betiltották az 50. adást – szerintük nem volt elég németes.

A II. világháború alatt egyre nehezebbé vált Ádám Jenő helyzete. Az 1930-as évek végén Németországban részt vett egy zenei témájú film készítésében, melynek a honoráriumát nem fizették ki neki, csak akkor, ha igazolja származását. Az ekkor végzett kutatásai során derült ki, hogy édesanyja, Ónodi Aranka egy kisnemes, Arany Bálint törvénytelen gyermeke, aki Arany János rokonságában állt. Ádám Jenő életét a továbbiakban jelentősen meghatározta nemzeti költőnkkel való rokonságának tudata, számos Arany-költeményt megzenésített, melyekről hangfelvétel is készült.

Ebben az időszakban sok tanárt eltávolítottak a Zeneakadémiáról zsidó származása miatt, melynek nyomán Dohnányi Ernő lemondott az igazgatói tisztről, maga helyett Ádám Jenőt javasolta, épp azért, mert semmilyen klikkhez nem tartozott. A többi tanár fellázadt Dohnányi döntése ellen, és Horthy Miklós felesége Purgly Magdolna, és Hubay Jenő özvegye Cebrián Róza támogatásával Zathureczky Edét szerették volna igazgatónak. Céljuk elérése érdekében nyíltan terjesztették, hogy Ádám Jenő családjában van zsidó származású.

Ádám Jenőnek volt egy világvevő rádiója, amivel Moszkvát és Londont is tudta hallgatni – ebből 1944 elején leszűrte, hogy a háború a propaganda állításaival szemben nem áll jól, és az oroszok közelednek. Véleményét nem rejtette véka alá, társait így tájékoztatta:

„Mivel már hónapokkal előbb emlegettem, hogy ostrom alá kerülünk, persze alig hitték, kollegáim faggattak, hogy milyen lesz azután? Azt válaszoltam, hogy vegyetek elő egy oroszkönyvet, abban találtok ismert betűk mellett olyat is, amit sosem láttatok. Hát olyan világ lesz. Valaki az Operában feljelentett, hogy rémhírtérjesztő vagyok. Ez igen súlyos vád volt. Aztán pedig a nyilasok lapjában az állott, hogy mit keres Ádám az Akadémián, hiszen az zsidó! Bosnyák Zoltán könyvében is a zsidó tanárok közé soroltak. Jó, hogy távol voltam többnyire, mert amint a házmasterünk jelezte, többször is kerestek.”⁵

Ahogy közeledett a front, Nagykőrös, Budapest és Fonyód között ingázott. Családját, két lányát és feleségét először Nagykőrösre menekítette rokonokhoz, aztán Fonyódra egy nyaralóba. Ő maga eközben továbbra is a Zeneakadémián dolgozott, ahol az intézmény főtitkárával, Isoz Kálmánnal közösen igyekeztek megvédelmezni zsidó származású növendékeiket.

Végül az utolsó pillanatban hazahozta családját, és a front a városmajori lakásukban érte őket. A környezetében senki sem hitte, hogy vesztésre állnak, de ő tudatosan készült az ostromra: szírjára sütve egy fél disznót elrejtett a házban, gyertyákat készített elő, szárazbabot, borsót, ivóvizet tartalékkolt.

A Széll Kálmán tér környékén rendkívül intenzív harcok zajlottak. Ádám Jenő veszélyesnek ítélte saját házukat, így a Krisztina körúton található Anna-udvar tágasabb pincéjébe menekült, itt vészelte át sokadmagával az ostrom hat hetét. Mikor a megszállók berendezkedtek, hamar kiderült, hogy tud oroszul, így ő lett a házbeli tolmácsa. A front után aztán a II. kerület tolmácsa is ő lett, és különböző engedélyek, hivatalos papírok oroszra fordítását végezte.

⁵ Ádám 1979. 8., 49:48-tól.

Zűrzavaros idők következtek, a zenei élet nehezen indult újra – a Rádió romos volt, a Zeneakadémián is komoly károk voltak, a díszteremben például lisztet raktároztak. 1945 novemberében a választásokon a Kisgazdapárt nyert, Tildy Zoltán lett a miniszterelnök. Ő kérte fel Ádám Jenőt, mint oroszul tudó zeneakadémiai tanárt, hogy tartson előadást az érkező orosz delegációnak, melynek élén Vorosilov marsall állt.

Ádám Jenő megírta az előadást, felolvasta Tildynek, sőt Rákosi feleségének is megmutatta, aki orosz nyelvi szempontból nézte át. Mindketten elfogadták. Címe ez volt: Történelmünk és népzeneink összefüggései. 20 percet kapott, de jóval tovább beszélt. Előadása során elmondta, hogy a germánság miként sebezte meg a magyar népi zenét, beszéde mellé pedig hangszeres kísérettel, kórus vezényletével adott elő népdalokat. A magyar közönséggel elénekeltette a Kossuth-indulót, de az orosz hallgatósággal is énekeltetett népdalokat. Vorosilovnak nagyon tetszett az előadás, utána ezt mondta Ádám Jenőnek: „Gratulálok magának. Maga veszedelmes ember, de jó ember!”

Az est után egy orosz tábornokkal beszélgetett, aki megkérdezte tőle, hogy mit gondol a felszabadításról. Ádám Jenő bátran úgy válaszolt, hogy felemelő történelmi esemény, de ahogy lezajlott, nem volt szerencsés. Azzal elmesélte, hogy egy rokonát németes neve miatt hurcolták el Újpestről. A tábornok azt javasolta, hogy mivel Vorosilov kérte az egyik előadott népdal kottáját, tegyen bele egy levelet, amiben kéri a rokon szabadon bocsátását. Ádám Jenő így tett – és nem sokkal később a rokon hazakerült a fogságból.

Annak ellenére, hogy Vorosilov delegációjával ennyire összebarátkozott, Ádám Jenő nem lett a rendszer kegyeltje. A világháború után rögtönítélő bíróságok alakultak – sokakat próbáltak befeketíteni az értelmiségiek közül, nyilas szervezetekben való részvételért sokakat ítélték halálra. Ádám Jenőt a nyilasok zsidónak tartották, ezért nem kapta meg a Zeneakadémia igazgatói tisztségét. Most viszont mindenképp rá akarták bizonyítani, hogy nyilas volt. Igazoló bizottság elé került, ahol azt mondták Ádám Jenőre, hogy „nem volt bűnös, de rádióbeli előadásából egy jobboldali profil bontakozik ki.” A bizottság nem ítélte el, de nem sokkal később megvádolták, hogy a Turul Szövetség tagjaként

agitátori munkát végzett. Bíróság elé citálták, ahol ismertették vele a vádat, majd a bíró megkérdezte tőle:

„Bűnösnek érzi magát?« És most nem tudom, honnét kaptam a gondolatot, ösztönzést, de szinte drámai, remegő hangon kiáltottam: »Igen, bűnösnek érzem magam, nagyon bűnösnek!« A tömeg döbbenten felmorajlott. A teremőr csendet parancsolt, a bírák is meghökkenve néztek rám. [...] Én meg folytattam. »Hát hogyan érezném magamat bűnösnek, midőn a germán örület idején, annak fokozódásakor elleninjekcióként igazi népdallal oltogattam rádió útján a magyar hallgatóság százezreit, és jónéhány városban népdalt tanítva erősítettem a tunya magyar öntudatot. Hirtelen el se tudom sorolni, hogy hányfele jártam, csak egy helyre nem mentem el, ahová pedig el kellett volna mennem. Az egyetemi ifúsághoz. Azt hittem elég, amit a zeneakadémia ifúsági körében végeztem. És lám, az egyetemi ifúság Turul Szövetségét elhagytam. Pedig ott lett volna a helyem. Ezért magam előtt bűnösnek tartom, de nem azért, amit a vád emel ellenem, hanem mert nem mentem el oda, ahová pedig el kellett volna mennem.« [...] Hosszú csend volt, nagy ujjongás, a tömeg csapkod, dohogtat, a felmentő ítéletet felolvasták.”⁶

A szocialista években számos más atrocitás is érte, amiért nem volt hajlandó a rendszer mögé állni. 1948-ban elkészítette az első általános iskolai Énekeskönyvet – mind a nyolc kötetét bezúzták, mert egyházi énekeket is tartalmazott. Titokban elrejtett példányai maradtak fenn csupán, amit Székely Miklós az 1990-es években újra kiadott. 1958-ban újból felkérték tankönyvírásra, de az akkor elkészített változat sem jelenhetett meg, munkájáért ismét más aratta le a babérokat. Korszakalkotó munkája, a *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című kötet világsiker lett, de Ádám Jenő neve lekopott a módszer elől.

A Zeneakadémián ő vezette a zenepedagógiai tanszéket. Pártos interikák nyomán eltávolították, később a kórus vezetését is elvették tőle mondván, hogy „az intézeti énekkar a klerikális reakció fészke.”⁷ 1959-

⁶ Ádám 1979. 8., 1:28:50-től.

⁷ Ádám 1979. 9., 22:10-től.

ben nyugdíjba küldték, megfosztották akadémiai posztjától. Indoklásul azt mondták neki: „Lásna be, hogy alkalmatlan az ifjúság nevelésére!”⁸

Rengeteget tanulhatunk Ádám Jenőtől. A sok nehézség, ellenszél nem törte meg a szellemét, és a nehéz időkben is aktívan ténykedett. Rádió- és televízióműsorokat készített, szívvel lélekkel tanított a Zeneakadémián, szerkesztette *A dal mesterei* című kottasorozatát, és számos más fontos munkát végzett. Nyugdíjazása után utazni kezdett, ő úgy mondta, bujdosott – ennek során felkeresett számos magyar közösséget a világban, elsősorban Kanadában, az USA-ban, Dél-Amerikában. São Paulóban éveket töltött az ottani magyar közösségben.

3. ábra

Rádiós felvétel az 1960-as években. Háttérben L. Kecskés András gitározik (Ádám Jenő hagyaték, leltározás alatt.)

Idős korában tüdőbetegsége kötötte ágyhoz. Fel tudta mérni saját munkájának jelentőségét, és ezért gondoskodott szellemi és anyagi hagyatéka sorsáról, mely Szigetszentmiklóson méltó helyre került.

Forrásjegyzék

Ádám 1979: Ádám Jenő: *Hogy is volt?* 1979. Visszaemlékezések 16 kazettán.

Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós

⁸ Ádám 1979. 11., 19:40-től.

TAMÁS MARGIT*

FELTÁRATLAN ZENEPEDAGÓGIA-TÖRTÉNETI DOKUMENTUMOK ÁDÁM JENŐ HAGYATÉKÁBAN

Akik nem találkozhattunk vele életében, számtalanszor rácsodálkozunk az iránta való mérhetetlen tiszteletre, nagyrabecsülésre, hódolatra azok részéről, akik ismerték őt. Interjúkból, nyilatkozatokból az a benyomás árad, hogy nem érvényes rá semmi, ami hétköznapi, középszerű, jelentéktelen. Hiába keressük a legalkalmasabb szavakat, kifejezéseket, mind elégtelen, pontatlan, mind kevés.

A szigetszentmiklósi Helytörténeti Gyűjtemény és az Ádám Jenő Emlékház gondozza a szülővárosra hagyott dokumentumokat. A teljes anyag rendszerezés, feldolgozás alatt áll, azonban már ebben a fázisban is egyértelmű, hogy *Ádám Jenő* életművében a pedagógia, zenepedagógia nemcsak egy szelet, amely a többi mellett, tőlük függetlenül bontakozott ki, hanem az a kohézió, összetartó erő, amely minden tevékenységében, mindenhez, mindenkihez való viszonyában megnyilvánul.

Tanulmányomban a jelenleg rendelkezésre álló dokumentumokat úgy igyekszem bemutatni, hogy a föltétlenül szükséges kommentáláson túl tág teret biztosítok az illetékes dokumentumok bizonyító erejének. Nyilatkozzanak ők maguk.

A Módszeres énektanítás előzményei

Ádám Jenő 1979-ben, 83 évesen 16 hangkazettára vette fel, mondta el életét *Hogy is volt?*² címmel. Hosszú, küzdelmes életút. A harmadik kazettán *Sztankó Béláról*, a rá legnagyobb hatást gyakorló tanáráról, és a tanítóképzőről így szól:

---

* Mesteroktató; Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar;
tamas.margit@kre.hu

² 1990-ben a Magyar Rádió *Életem meséje* címmel ebből állított össze és sugárzott 37 részes sorozatot.

Bekerültem a frissen épült tanítóképzőbe. Itt a jó *Sztankó Bélától* órarend szerinti zongoraleckéket kaptam. Hogy elfeledték ezt az elévülhetetlen érdemű, végtelen gondos, pontosságra és kifogástalan munkára nevelő, vérbeli pedagógust! Amit ezen a téren kaptam, tulajdonképpen az ő érdeme. Az ének órák tették rám a legnagyobb benyomást. A zongorajátékban a könyörtelen precizitás embere volt. Hiszen mint pedagógus és zeneíró, számos könyv, tanulmány, énekeskönyv szerzője, régi lant tabulatúrák megfejtője bizony megérdemelné, hogy neve és életműve példamutatóként forogna közközeen. De bizony elfeledtették. Pusztá emlegetése a mai idő nagyképű, ígylevő dömping zeneirodalmában már semmit sem jelent.³ Magáról a tanítóképzőről elmondhatom, hogy minél érettebb fővel gondolkodok vissza rá, annál magasabbra értékelem. Elsőben is a remek tanítói hivatásra nagyszerűen előkészítő tantervéről kell szólnom: ó, mennyire nem volna hiábavaló manapság, mikor annyi új tanterv készül, belelapozni ezekbe a régi tantervekbe; volna ott sok minden olyan, amin okulni is lehetne. Rendkívül sokoldalú képzést adott ez a tanítóképző. De bármilyen sokféle ágazott is a tudománya, tantárgyai, mind-mind egyetlen központból eredt, és ez igazi nevelő hivatást célzó nevelés. Sohasem tudákosan.⁴

Hogy hogyan vélekedhetett, milyen elgondolások alapján oktatta a tanítóképzős hallgatókat *Sztankó Béla*, arról a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban 1935-ben tartott előadásai nyomán készült tanulmányban olvashatunk:

Elkülönül-e az énektanítás más tárgyak módszerétől? Nem. [...] Amiben elhatároltság, különbség van az egyes tárgyak tanítása alkalmával követett eljárásban, ezt az elhatároltságot nem a didaktikai elvek, mondhatjuk nem a módszer különbsége, hanem a módszer elveinek a tárgy sajátos természetéhez való alkalmazása okozza: [...] módszer és alkalmazás, vagy ha úgy tetszik: a didaktika elméleti elvei és a speciális módszer egymást kiegészítik, a gyakorlatban egymástól el sem is választhatók és semmiképpen sem állhatnak egymással ellentétben.⁵

³ Ádám Jenő: *Hogy is volt?* 1979. 3/19'29"-tól.

⁴ Ádám 1979. 3/26'17"-tól.

⁵ Sztankó Béla: *Az iskolai énektanítás módszeréről* 1935. (leltározás alatt).

Kezdi okfejtését *Sztankó*. Ma sem épít másra ének és zeneoktatásunk, mint amelyek itt megfogalmazódnak:

Didaktikai és metodikai elvek: A tanítási anyag megválasztásának alapelve – Az énektanítás anyagát az általános emberi, különösebben pedig a magyar nemzeti kultúra értékeiből kell, hogy merítse. Ezt a közkincset a történeti fejlődés eredményeként örököltük, s ezt, mint lelkünk tartalmát, át kell adnunk az iskola útján a következő nemzedéknek. [...] népdalainkban épen úgy, mint műdalainkban, egyházi és világi énekeinkben nagyértékű nemzeti kincset bírunk. Az anyag elrendezésének kettős irányvonala: folyamatos, fokozatos előrehaladás – minden új anyag szervesen kapcsolódik a már ismert anyaghoz, valamint a fokozatosság elve – könnyebbtől a nehezebbre, egyszerűtől az összetettre, ismerttől az ismeretlenre.⁶

Ahogy az alapelvek, úgy a megvalósuló módszer is lépésről-lépésre így működik ma is (csupán a szakkifejezések mások, lényegük ugyanaz): Alapvető feltételek: figyelés, megértés, emlékezés. A tanítás fokozatai: szemlélet, társítás, megszilárdítás, alkalmazás.

Ezzel az alapozottsággal áll munkába, gyűjti tapasztalatait a gyakorlatban a pályakezdő tanító. Ezekből bontakozik ki végre *Kodály* nőgátására a Módszeres énektanítás (1. ábra).

A Módszeres énektanítás – eredeti címe: A relatív rendszerű iskolai énektanítás didaktikája a kiadó kívánságára rövidült fenti alakjára (a Népiskola Könyvei 16. kötete).⁷

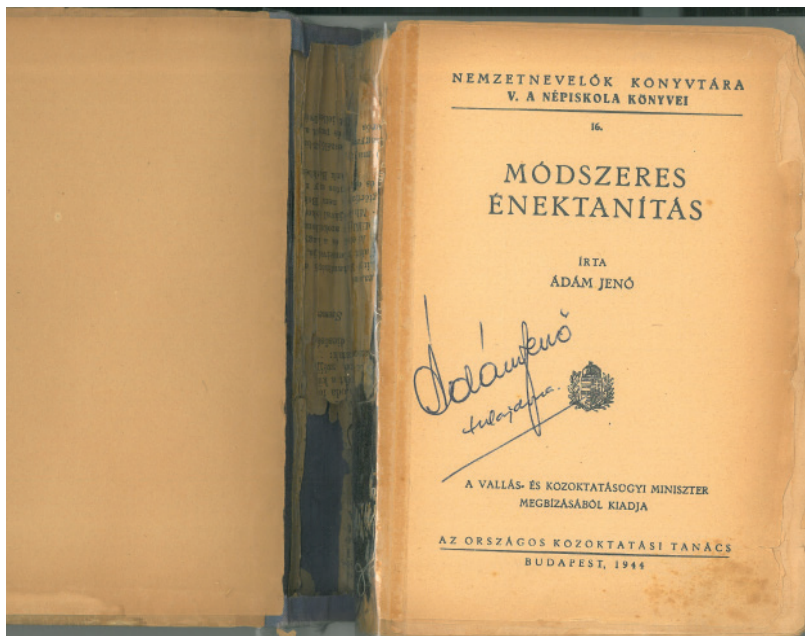
Az Előszóban így foglalja össze szándékát (a leggyakrabban idézett részletek egyike):

Gyakorlati pedagógus lévén, jól tudom, hogy a siker titka elsősorban a tanító arravalóságától függ, amely mindenkor megtalálja a helyes utat-módot a cél elérésére. El kell azonban ismerjünk, hogy a módszer

⁶ Sztankó uo.

⁷ Ugyanebben a sorozatban jelent meg egy évvel korábban (1943-ban) Kodály szerkesztésében, Kerényi György közreműködésével az *Iskolai énekgyűjtemény* két kötete 14. 15. kötetként, melyek egyenként 300 gyermek- és népdalt, I. függelékben vallásos énekeket, II. függelékben kánonokat tartalmaznak. Amikor Ádám Jenő összeállítja a *Szó-mi énekeskönyveket*, majd 1948-ra az énekkönyveket, az *Iskolai énekgyűjtemény* két kötetéből válogatja az éneklésre szánt dalokat.

– legyen bár másodrangú kérdés – mégsem mellőzhető. Ebben a tekintetben a hivatalos Tanterv és Útmutatás is mindenkor nyitva hagyja az utat. Nem lehetett tehát céлом, hogy megfellebbezhetetlen vagy csálhatatlannak vélt fogásokkal kikövezett utat jelöljek meg. (A lehetőségek nyitva tartása kedvez az ötletes tanítónak, s egyéni munkára serkenti.)⁸

1. ábra
Az első kiadás címlapja

A Bevezetőben történeti áttekintést olvashatunk az ország intézményes ének és zeneoktatásáról:

Maga a daltanítás szükségessége sohasem volt vitás. A lapról való éneklés tanításánál követendő módszeres eljárás évszázados probléma. Népiskolai vonatkozásban a pedagógusok nagyjai (Koménius, Franke, Rousseau, Pestalozzi, Natorp, Diesterweg, a hazaiak közül főként Kájoni, Szepesi, Schmidt P, Matróthy, Szotyori-Nagy Károly, Batizi, Zsasskovszky stb.) megannyi becses útmutatással szolgálnak.

⁸ Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás* Budapest, Országos Közoktatási Tanács, 1944. 5.

Különös jelentőséget nyert az ügy akkor, mikor az 1868. XXXVIII.t.c. az éneket az iskola kötelező tárgyai közé iktatta. Az akkori kultusz-kormány által vezérkönyvre és kézikönyvre meghirdetett pályázat nyomán Szotyori-Nagy József és Bartalus István művei lettek alapjai a későbbi, főként Sztankó Béla és Kacsóh Pongrác buzgó tevékenysége révén fejlődésnek indult énekképzésünknek.

A fentebb említett törvény bölcs meglátással a magyar népdalt tette meg az énekképzés gerincévé. Megindult tehát a dalanyag összegyűjtése. Sajnálatos, hogy Kiss Áron nagyszerű kezdeményezéséből a tanítóság által összegyűjtött gyermekdaloknak csupán kis töredéke jutott be a népkönyvbe, s helyüket javarészt idegen szellemű, többnyire kétes értékű dalanyag foglalta el.⁹

Idegen dalanyag, idegen módszer (Heinroth rendszere). Iskoláinkban, zenedéinkben évtizedeken keresztül valóságos zenei janicsárokat neveltünk. Ez az oka, hogy az így nevelődött, iskolázott magyar értelmiség ma is meglehetősen idegenül áll az igazi magyar énekkel szemben csakúgy, mint ahogy széles rétegek értetlenül fogadják a művészi muzsikát. Holott a kettő a művészi szépnek egyazon vonalán foglal helyet. A zeneművészet e két aranypillére között így hull bele a közizlés a nemzetközi zenei ponyva zavaros állóvizébe.¹⁰

Ezután részletesen kifejti az abszolút rendszerben történő kottaolvasás pozitív és negatív vetületét, valamint a relatív rendszer melletti elköteleződését érvekkel támasztja alá. Majd minden részletében bemutatja a relatív énektanítási módszer eddigi alkalmazóit. Egyben megfogalmazza a Módszeres énektanítás megírásának célját: „Első dolog természetesen, hogy az éneket tanító pedagógus maga is elsajátítsa. Jelen munka ezt a célt kívánja szolgálni.”¹¹

Végül statisztikai adatokat sorakoztat föl az éneklési- és halláskészség összefüggéseivel kapcsolatban. Ezután következik az évfolyamokra bontott, részletes módszertani leírás.

⁹ Ádám 1944. 7.

¹⁰ Ádám 1944. 8–9.

¹¹ Ádám 1944. 20.

Tantervek, énekkönyvek, módszerek

Az 1946-os (a még népiskolai tantervek mintájára) Általános Iskolai Tanterv¹² célkitűzései:

Cél: A zenei anyanyelv tudatos elsajátítása. A daloskedv ébresztése. A zenei érdeklődés nevelése és irányítása. A zenei képességek fejlesztése. Jártasság a „zenei írás, -olvasás”-ban a népdalok nehézségi fokán. Heti óraszám (1–8. osztályig): 2 óra.

A tananyag csoportosítása: Dalok (a gyermek- és népdalok mellett 3. osztálytól vallásos- és történelmi énekek is), Ritmika, Melodika, Tempó, Dinamika, Hangfejlesztés, Többszólamúság, Nép játékok.

Jegyzet:

- 5–8. osztály: a lapról éneklés gyakorlása az előző évek dalanyagán. A zenei formaérzék fejlesztése a tanult dalok szerkezetének tudatosításával. Általános zenei ismeretek áttekintése a tanulók évközi zenei tapasztalatai alapján. Alkalomszerű zenei bemutatások.
- 7–8. osztály: a magyar népzene legjellemzőbb sajátosságainak tudatosítása. A magyar népdalok és rokonénekek dalainak összehasonlítása. Kölcsönhatás a magyar népzene és a szomszéd népek zenéje között. Zenetörténeti olvasmányok.
- 3–8. osztály: jóhallású és alkalmas hangú növendékekből énekkar alakítandó.

1946. március 28-i dátummal Kodály Zoltán, Harmath Artúr, Ádám Jenő, Kerényi György, Bárdos Lajos számára véleményezésre elküldött Népiskolai tanterv-tervezet¹³ (2. ábra). Ez alapján a később bevezetésre került tanterv alapján állította össze és dolgozta ki Ádám Jenő az 1948-ban nyomtatásra került, ám rá két évre bezűzött énekkönyveket.

Az 1946-ban érvényben lévőhöz képest konkrétabb célkitűzést fogalmaz meg zenei készségek tekintetében (az énekhang fejlesztése – a test és lélek harmóniájának szolgálata), valamint nemcsak a magyar zenei öntudatot, hanem a vallásos, nemzeti és közösségi érzést, a társas szellem fejlesztését tűzi célul. A tananyag tartalmi vonatkozásaiban

¹² *Ádám Jenő Általános Iskolai Tanterv* Budapest, Magyar Közoktatási Tanács, 1946. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós, 88.1.304.

¹³ *Népiskolai tanterv* 1947. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós, 88.1.276.

azonban igen szűkszavú. Évfolyamonként mindössze a dalok fajai, valamint zenei alapismeretek szintjén határozza meg a tartalmat.

Ad- NŐISKOLAI TANTERV É N E K

Cél: *magyar*

1. A népzene minél mélyebb megismerése által a magyar zenei öntudat meg-alapozása.
2. A magyar népszenében ~~itt~~ elő nem forduló képletek fokozatos megismertetése által utat nyitni az európai zene felé is.
3. Az énekhang fejlesztésével és gondozásával a test és lélek harmóniájának szolgálata.
4. A tudatos, kótából való énekléssel a zene értelmi oldalát is a nevelés szolgálatába állítani.
5. Értékes zeneművek megtanításával és szemléltetésével /a népdalon kívül arra alkalmas művészi zenével is/ a gyermeknek életre szóló zenekínészt adni, ezzel zeneérzékét felkelteni, a jó ízlés felé irányítani s a zenei ponyva ellen felvértezni.
6. Az énekekben felfokozott hatású szövegek által a vallásos, nemzeti és közösségi érzést, az együttes ének által a társas szellemet ápolni és fejleszteni.

2. ábra
 A tanterv-tervezet munkapéldányának cél-pontjai

The right page (labeled '2.') contains the following text and notation:

Er - dö mel - lett nem jó lak - ni,
 Mert sok fát kell ha - so - gat - ni.
 Taposoljunk, kopogjunk, doboljunk, csengessünk annyiszor, ahány
 vonalkát látnak! Olvasgassa egy-egy vonal neve: tá.

trá trá trá trá dá dá dá dá dá
 csin csin csin csin csin csin
 tram tram tram tram tram tram tram tram
 A vastagabb vonalkát erősebben hangoztassuk!

3. ábra
 Az 1. osztályos énekkönyv – egyenletes lökületés, súlyos és súlytalan

„A magyar zene lelkének húrjaira hangolva”: 1948-ban megjelent az 1–8. osztály énekkönyve (3. ábra).

A kéziratok között vázlatok, táblázatok, dallisták, amelyek a tananyag rendszerezését segítik (4. ábra). Az 1. osztály dalanyagának hangkészlet szerinti rendszerezése a tanítás fázisai szerint.

Dallamfordulatok		előkészítés, szeml. és gya. sz.	
Előkészítés (oldal szám)	szeml. előkészítés, szeml. és gya. sz.	oldal	szófordulatok
3.	1. o. 2. sz. m.	50-51	4. 5. 7.
		52-53	5. 6. 7. 8. 12. 24.
		54-55	9. 10.
7. 10.		56-57	13. 14. 15. 16. 26. 27.
7. 17.		58-59	18. 27.
15.		60-61	17. 53.
	1. o. 2. sz. m.	62-63	19. 20. 78
		64-65	22. 73.
23.		66-67	24. 28. 29.
11. 16. 26. 29. 32. 33.		68-69	34. 36. 37. 38. 40. 41. 42. 45. 54.
21. 36. 37. 38.		70-71	42. 43. 45. 50. 54. 58. 64. 71.
21.		72-73	47. 74. 74.
		74-75	78.
		76-77	48. 53. 58.
11. 54.		78-79	57. 58. 64.
31.		80-81	72. 70.
59. 61.		82-83	62. 63.
44. 59.		84-85	65. 67. 68. 69.
11. 30. 64.		86-87	70. 71. 72. 73.
31. 58.		88-89	74. 75. 76. 77.

4. ábra

Az 1. osztályos tankönyv tipikus dallamfordulatainak terve

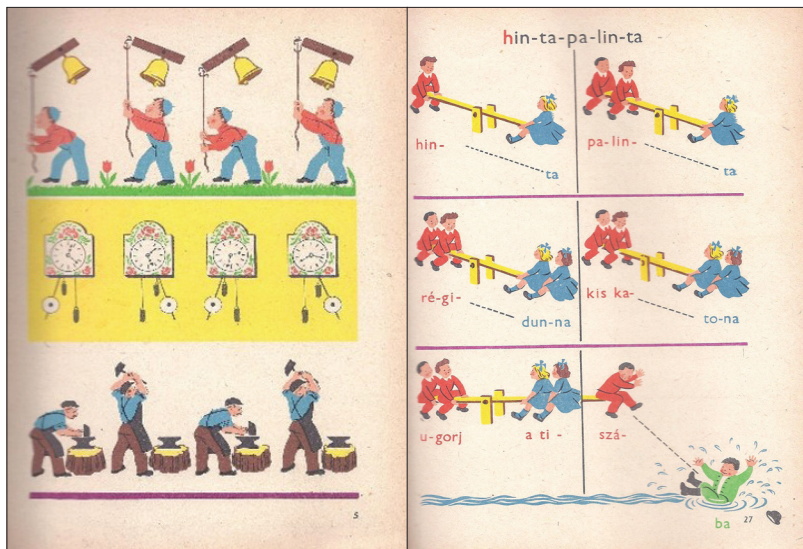
A szerző minden évfolyam énekkönyvéhez „látványtervet” készített, amelyen oldalanként olvashatók a dalok, a zenei ismeretek, a készségfejlesztő feladatok is. Ív méretű csomaglópapírokon egy-egy tankönyv minden oldalát megtervezte (egy-egy téglalap egy-egy oldal). Feltételezem, hogy ebben a formában sokkal átláthatóbbá váltak az egyes zenei részterületek arányai, egymáshoz való viszonyuk, egymásra épülésük. Ennek alapján lehetett korrigálni az esetleges aránytalanságokat, mielőtt nyomdába került a kézirat.

5/a ábra

5/b ábra

Az 1950-ben bezűzott, két évet élt énekkönyveket újabb és újabb kiadványok követték, a mindenkori hatalom által támogatott tartalmakkal. A szakmaiság, módszeresség, esztétikum legtöbbször nem is volt szükséges feltétele a kiadhatóságnak (5/a–b ábra: 2. osztályos énekkönyv 1956-ból).

Az 1948-as énekkönyvek tíz év elteltével (1958-ban) átdolgozott formában ismét megjelenhettek. Az átdolgozás elvégzésével (immár harmadízben) Ádám Jenőt bízták meg, aki vállalta a feladatot: amit lehetett, megtartott a tíz évvel azelőtti anyagból (6/a–c ábra: 1–2. osztályos énekkönyv – egyenletes lüktetés, szó-mi-dó, ritmus, kézjelek).

6/a ábra

6/b ábra

Harcsa van a vízbe.
Gúnár a szélbe.

Haragszik galambom,
Nem néz a szemembe!

m m m r m l

dó

Ismerős dal kezdő sorai: (könyv nélkül is szolmizáljuk)

frjuk le úgy, hogy a **dó** az első vonal alatt legyen!
(Hova kerül a lá?)

Feleszelgető:
A sokféle kérdésre egyre ugyanazt fűjják:

m-d?	r-l
d-m?	r-l
m-r-d?	r-l
d-r-m?	r-l
d-l?	r-l
d-m-d?	r-l
l-m?	r-l
l-s-m?	r-l

6/c ábra

A hagyatéék kéziratanyagában látható a nyoma az eredeti tervek változtatásának. A tankönyv nyomdába kerülése előtt probléma merült föl a zöld színnel kapcsolatban (többletköltség), amely probléma megoldására 1958. március 28-án kelt levélben az akkori művelődésügyi miniszter, *Benke Valéria* közbenjárását kérte. Ennek eredménye fentebb, a tankönyvek lapjain látható:

Időről-időre a következő években is „időszerűbb”, „korszerűbb” tantervek és tankönyvcsaládok láttak napvilágot.

1961-ben is megjelent egy, az általános iskolai énektanítás formai és tartalmi reformálását szolgáló tervezet, amelyet a szerkesztők országos vitára bocsátottak. A Zeneművészeti Főiskola középiskolai énektanár és karvezetőképző tanszékének oktatói is összefoglalták észrevételeiket.¹⁴ Az oktatók állásfoglalását írott formában *Szőnyi Erzsébet* készítette el, amelyet véleményezésre *Ádám Jenő*nek juttatott el. A cikk általánosságban közli, hogy minden olyan reformot, újítást örömmel fogad, amely az ifjúság nevelésének elmélyítését és megjavítását vonja maga után.¹⁵ Majd tételesen sorolja a nem kevés megjegyzést: az audiovizuális segéd-eszközök hiányától a tanulók aktív éneklésén át a jól bevált módszerek sutba dobásáig. Hozzáfűzi továbbá, hogy a tanár vagy tanuló társ hangszeres bemutatása előnyt kell élvezzen a gépzenével szemben, ugyanakkor a zenehallgatásra szánt szemelvény (részlet) reális időtartamára hívja fel a figyelmet. Ugyancsak problematikusnak ítéli a tantervben a nagymérvű zenei olvasmány bevezetését, mert ez „arra vezethet, hogy egyes nevelők bemutató eszközök hiányában énekóra alatt majd felolvassanak (vagy felolvastatnak) egy-egy zenei könyvből részleteket,”¹⁶ Továbbá leszögezi:

Nevelésünknek még csak részleges célja se legyen beszélgetés a zenéről. A zene művelésére, megismerésére és ezáltal megértésére neveljünk. A megértéshez azonban ne a sok zenei olvasmány vezessen, mert az csak formális eredményt jelent, hanem a spontán átérés és az éneklés.¹⁷

Még három oldalnyi felsorolás következik; pontokba szedve sorolja a vitára bocsátott tanterv szakmaiatlan, módszertanilag helytelen, elégtelen elvárásait. Az összegzett gondolatokat így zárja: „... van-e biztosítékunk arra, hogy a ki nem kísérletezett, csak vázlataiban körvonalazott új elvezet bennünket a valamennyiünk által óhajtott cél, a magyar zenei műveltség legáltalánosabb elterjedése felé?”¹⁸

¹⁴ Szőnyi Erzsébet: *Megjegyzések az általános iskolai énektanítás új tantervéhez* 1961. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós (leltározás alatt).

¹⁵ Szőnyi uo. 1.

¹⁶ Szőnyi E. uo. 2.

¹⁷ Szőnyi E. uo. 2.

¹⁸ Szőnyi E. uo. 6.

Kézirat tanúskodik arról, hogy a Zeneműkiadó Vállalat Igazgatósága levélben kérte fel *Ádám Jenőt* a Módszeres énektanítás átdolgozására, és az akkor érvényben lévő tantervhez igazítására. *Ádám Jenő* készséggel tájékoztatja az igazgatóságot:

A könyv az általános (akkor nép-) iskolai relatív rendszerű tanítási módszerének a didaktikáját tartalmazza. – A sok félreértés alapja a helytelen szóhasználat, a metodika és didaktika fogalmának többnyire dilettáns összezavarása. Felcseréli gyakran a hazai szakirodalom is, hogy elkerülje a didaktika rosszul hangzó magyar alakját: tanítás-tan! Könyvem már készültében sem igazodott semmiféle tantervhez, már csak azért sem, mert a nálunk újnak számító relatív rendszerű módszert vezette be. Ellenkezőleg! A nyomában hivatalos tantervek készültek a könyv figyelembevételével. (Az elsőt Kodály Zoltánnal közösen készítettük.) [...] egy kialakult didaktikát tantervhez igazítani vissza dolog lenne. [...] Az általam szerkesztett „Módszeres énektanítás” máiglan: forrásmunka. Az 1944 után megmaradt, itt-ott lappangó példányait forgatják ma is. Ilyen, kimondottan az iskolai élet gyakorlatát szem előtt tartó didaktikai mű másik nincsen.¹⁹

A levél további részében felveti az átdolgozás lehetőségét egy-két, a lényegét nem érintő tanítási egység kérdésében. Ezen gondolatokat 1971. március 5-én Galyatetőn fogalmazta.

Módszertan és tankönyvek egysége alkotja azt a művet (a Módszeres énektanítás és az 1948-as 1–8. osztály énekkönyvei), amelyet *Székely Miklós* gondozásában, *Szabó Helga* Útmutatójával 1993-ban hasonló kiadásban adtak közre. A mai énektanítási gyakorlatban is megállná a helyét mind a dalok tekintetében, mind készségfejlesztő és zenei ismeretek szempontjából. A legapróbb részletekig kidolgozott, egységes; 1–8. osztályig tartó töretlen ívű építkezés azelőtt sem, de később, mai napig nem született.

¹⁹ Ádám Jenő: *Levél a Zeneműkiadó Vállalat Igazgatóságának* 1971. (kézirat, leltározás alatt) 1–2.

Forrásjegyzék

- Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás* Budapest, Magyar Közoktatási Tanács, 1944.
- Ádám Jenő: *Levél a Zeneműkiadó Vállalat Igazgatóságának* 1971. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós (kézirat, leltározás alatt)
- Ádám Jenő: *Hogy is volt?* 1979. 3. kazetta Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós
- Ádám Jenő: *Általános Iskolai Tanterv* Budapest, Magyar Közoktatási Tanács, 1946. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós, 88.1.304.
- Ádám Jenő: *Általános Iskolai Tanterv* 1947. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós, 88.1.276.
- Szőnyi Erzsébet: *Megjegyzések az általános iskolai énektanítás új tantervéhez* 1961. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós (leltározás alatt)
- Sztankó Béla: *Az iskolai énektanítás módszeréről* 1935. Ádám Jenő hagyaték, Szigetszentmiklós (leltározás alatt)

Képek

Az Ádám Jenő hagyaték dokumentumaiból készített saját felvételek.

ÁDÁM JENŐ ALSÓ TAGOZATOS TANULÓK RÉSZÉRE ÍROTT ÉNEK-ZENE TANKÖNYVEINEK ISMERTETÉSE

Ádám Jenő pedagógiai pályájának előzményei

Ádám Jenőt (1896–1982) a Kodály koncepció megvalósítójaként tartja számon a magyar zenepedagógia. Ő volt az, aki a jelenlegi énektanítá-sunk alapjait képező metodológiai eljárásokat kidolgozta és az ezekre épülő tankönyveket megírta. Ha figyelemmel kísérik írásait, részlete-kig kidolgozott módszertanát, egy rendkívül színes, kreatív, igazi nép-tanító személyiséget ismerhetünk meg.

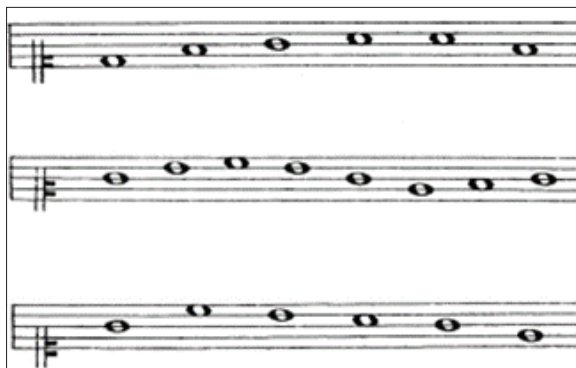
A tanítói pálya iránt olyannyira elhivatott volt, hogy már tizenhat évesen, tanítóképzős növendékként a XII. kerületi Diana úti iskolában tanított. Az első világháború kitörésekor azonban behívták katonának és hosszú évekre orosz hadifogságba került. A sok megpróbáltatás után 1921-től – Kodály Zoltán növendékeként – zeneszerzést tanult a Zene-művészeti Főiskolán és elvégezte a Polgári Iskolai Tanárképzőt is, ahol magyar-történelem-német szakos tanári diplomát kapott. A zeneaka-démiai vizsgálhangversenyeken megszólaló darabjait nem méltányolta a korabeli kritika, de Kodály megvédte tanítványát. Ádám Jenő visz-szaemlékezéseiből kiderül, hogy a záróvizsga bizottság elnöke, Koessler János – Kodály és Bartók tanára – nem szívelte az új zeneszerző nem-zedéket, ezért a Kodály által javasolt osztályzatokat mindig egy jeggyel lerontotta. Ádám Jenő ennek ellenére egy ideig még próbálkozott a ze-neszerzői pályával, de végül a Mária Veronika című operájának sikerte-lensége miatt feladta azt.

Baselban karmesterséget tanult Felix Weingartnernél, 1930-ban pe-dig egy saarbrückeni zenepedagógiai konferencián megismerkedett

---

* Főiskolai tanár; Károli Gáspár Református Egyetem; koncse.kriszta@kre.hu

Fritz Jöde német zenepedagógussal, akivel utána több levelet is váltott². Jöde elsőként vezette be a relatív szolmizáció fogalmát, vagyis a mozgó *dó*-t és tőle veszi majd át Ádám Jenő a tankönyveiben szereplő speciális formájú *dó*-kulcsokat is (1. ábra).

1. ábra
Jöde speciális *dó*-kulcsai³

Kodály felkérésére Ádám Jenő 1930-tól 1959-ig a Zeneakadémián tanított karéneket, kargyakorlatot, énektanítási módszertant, népzene-t, szolfézst, énekgyakorlatot és dalirodalmat. Emellett kórusvezető, oratórikus koncertek karmestere, népdalgyűjtő, népdalokat és zeneműveket népszerűsítő rádióműsorok, tévéműsorok elindítója volt. Főiskolai tanársága mellett egy ideig még tanított általános iskolákban is és megalapította a Magyar Énekköztudósok Országos Egyesületét. Ehhez a munkájához kapcsolódóan dolgozta fel az egész ország iskolai énekköztudósainak statisztikáját az 1938/39-es tanévre vonatkozóan. Amikor ezt a tanulmányt megírta az iskolai énekköztudósok helyzetéről, a következő megállapításokra jutott: a 609 középfokú iskolánál működő éneket tanító 839 tanár közül csak 273 rendelkezett megfelelő képesítéssel – az állami gimnáziumoknál ez mindössze 12% volt. A 4802 heti egy énekköztudóórából csupán 1939 óra volt szaktanár kezében, a 118 594 éneket

² Matthias Funkhauser: Fritz Jöde Tonika-Do szemináriuma Budapesten 1938-ban, in: *Parlando*, 2015. április. <https://www.parlando.hu/2015/2015-4/FritzJode.pdf> (letöltés: 2022. 03. 10.)

³ Fritz Jöde: *Elementarlehre der Musik*, Georg Kallmeyer, 1927. 83.

tanuló gyermek közül 69 918-at nem szakember tanított.⁴ Áldozatos munkával megszervezte a Protestáns Énekkart és vezetője lett a Zene-művészeti Főiskolán – a rövid ideig működő – protestáns egyházzenei fakultásnak is.⁵ Egyik, a Protestáns Szemlének írt cikkében Ádám Jenő kifejtette, hogy a tanítóképzőkben az oktatott tantárgyak

„Zenei repertoárjai megdöbbenően nélkülözik az orgona-, egyházi ének- és zeneirodalom legismertebb műveit is. A tanítóképzőkben bizony a kántorképzés még az alapvetés munkáját sem végzi el az egyházi zenéből. Az oklevél feltétele legtöbbször egy összhangosított koráldallam eljátszása az orgonán. Ugyan milyen zenei ismeretei lehetnek egy ilyen tanítóképzőből kikerült fiatal kántornak? Végül is a kórusra kerülve, inkább a gyülekezet tanítja meg, hogy hogyan kell énekelnie velük. A gyülekezet helytelen éneklését javító, nevelő munkájára nem igen gondolhatunk.”⁶

Ádám Jenő ebben a cikkében olyan megállapításokat és javaslatokat tesz, melyek ma is továbbgondolásra lennének érdemesek, azonban jelen írás nem térhet ki ezek ismertetésére. Ha látni szeretnénk azokat a folyamatokat, amelyek énektanításunk megújulásához vezettek, vissza kell mennünk a XIX. század végére, hogy lássuk, honnan indultunk!

Az iskolai énekközpont gerincét a németektől átvett, előjegyzés nélküli, módosított hangokat elkerülő zenei lejegyzésekben való gondolkodás jelentette, a tananyag jelentős részét zeneietlen tandalok és gyakorlatok adták, főként Bartalus István tankönyveit használták. A magasabb szintű zenei ismeretek kizárólag az elit részére voltak elérhetőek, így a többi társadalmi réteg kiszorult a zenoktatásból. Amikor később Kodály felfedezte, hogy a hagyományos népi kultúrának mennyire gazdag a zenei anyaga és miféle kincs rejlik benne, akkor elhatározta, hogy a népdalgyűjtések anyagát beemeli az oktatásba is. Legfőbb célnak azt tekintette, hogy minden magyar gyermek megismerhesse ezeket az értékeket és az ifjak magyar, és ne német kultúrán nevelődjenek.

⁴ Ádám Jenő: Iskolán kívül - iskolán belül. *A Zene* 22. évf., 2. szám, 1940.

⁵ Gádor Ágnes – Szirányi Gábor: Dohnányi Ernő iratok a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem levéltárában, *Dohnányi évkönyv*, Budapest, 2005, 401.

⁶ Ádám Jenő: Egyházi ének- és zenekari kultúránk fejlődésének lehetőségei. *Protestáns Szemle*, 1937.

Korábban megjelent dalgyűjtemények – 101 magyar népdal

Noha a fent említett gondolatok szellemét már dr. Kiss Áron *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény* című – 1891-ben megjelent – munkája is tükrözi, mégsem vált a magyar zeneoktatás integráns részévé. Voltaképpen csak 1929-ben publikálták az első valódi magyar népdalokat tartalmazó daloskönyvet: *101 magyar népdal* címmel. Ezt az úttörő jelentőségű munkát a Magyar Cserkészszövetség adta ki, a kötet szerkesztői pedig a magyar zenei élet legjelentősebb képviselői: Bárdos Lajos, Mathia Károly és Karácsony Sándor voltak, lektorálta Kodály Zoltán. Ebben a kiadványban már több olyan magyar népdal is megtalálható, amely mind a mai napig anyagát képezi énektankönyveinknek: pl. *Megfogtam egy szúnyogot, Anyám édes anyám* stb (2. ábra).

11.

(Csiz m.)

A - nyám, é - des a - nyám, El - fes - lett a csiz - mám. 4
El - fes - lett a csiz - mám, Ki varr - ja be im - mán ?

12.

(Csallóköz.)

Meg - fog - tam egy szúnyo - got, na - gyobb volt egy ló - nál,
Ki - sú - töt - tem a zsi -c ját, több volt egy a - kó - nál.
A - ki az - tat el - hi - szí, sza - ma - rabb a ló - nál,
A - ki ez - tat el - bi - ezi sza - ma - rabb a ló - nál

(Másodszor kánon módjára énekelhetjük : a kar egyik fele egy ütemmel később kezdí a nótát.)

2. ábra

A 101 magyar népdal című kiadvány 25. oldala⁷

⁷ Kodály Zoltán: *101 Magyar népdal*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség, 1942. 25.

A kötet előszavában ezt írja Kodály:

„Énekelje a magyar fiú idegen népek dalait, énekelje a maguk nyelvén. Így ismeri meg belőlük a népeket, így tanulja meg jobban a nyelveket, amire eléggé nem igyekezhet. De előbb magunkat ismerjük meg, hogy el ne tévedjünk a világ rengetegében. Ha házat akarunk építeni, hogy ne ártson neki «szakadó eső, árvíz és fuvó szél», kösziklára kell raknunk, nem homokra. A mi kösziklánk más nem lehet, mint az ősi magyar dal.”⁸

Kodály és a többi zenepedagógus koncepciója az volt, hogy első lépésként ne az akkor éppen használatban lévő tankönyvek átírására vállalkozzanak, hanem lépjenek a gyakorlati cselekvés mezejére: oktatási segédanyagként egyszerű, könnyen énekelhető kórusműveket komponáljanak! Így készült el például Kodály Zoltán *A juhász* című gyermekkari darabja is 1928-ban. Ez a mű bekerült a Kerényi György által szerkesztett énekkari gyűjteménybe, majd ezt követte több más összefoglaló jellegű munka is: 1936-ban Bartók gyermekkari kötete, 1937-ben a *Bicinia Hungarica* első kötete – ez utóbbiban Kodály magyar népdalokat alakított át kétszólamú kórusművekké. Egy évvel később jelent meg Kerényi György és Rajeczky Benjamin *Énekes Ábécé* című tankönyve⁹, melyhez 1940-ben *Éneklő iskola* címmel tanári kézikönyv is készült.

Az *Énekes Ábécé* 303 dallamot tartalmaz, felépítésére jellemző, hogy az első részben az *abc*-s törzshangokat tanítja meg a *g* hangból kiindulva először az *a* és *e* hang, majd az *f* és *d*, végül az egyvonalas *c* hang bevonásával. Utoljára hagyja az egyvonalas *h* és kétvonalas *c* hangok felismertetését. Ezzel párhuzamosan a negyed és nyolcad értékű ritmusértékek tanítása kerül sorra, valamint a félkottáé, illetve a 2/4-s majd 4/4-es ütem fogalmát ismerteti. A könyv 40. dallama már egy recitatív gregorián ének, melyből további két példát hoz. Ezt követik a pontozott ritmusok és kétvonalas *d* hang, valamint kis *h* és kétvonalas *e* hang megtanítása. Az *abc*-s hangok sorát a kis *a* megtanulása zárja.

⁸ Kodály Zoltán: *101 Magyar népdal*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség, 1942.

⁹ Kerényi György – Rajeczky Benjamin: *Énekes Ábécé*, Budapest, Magyar Kórus, 1938.

Természetesen továbbra is minden dallam előjegyzés nélkül szerepel. A $\frac{3}{4}$ -es lüktetés magyarzatánál már nemcsak magyar népdalok, hanem például egy szöveg nélküli középkori kánon-dallam is lejegyzésre került, ami mai tankönyveinkben a *Jertek, jertek* szöveggel ismeretes.

A könyv első felének utolsó két darabja Kodály bicíniumából való: *Ez a lábam ez, ez, ez* és a *Mély erdön ibolya virág* kezdetű. A könyv második része a váltakozó ütemekkel, a *b* módosítójel bevezetésével (egyelőre még nem előjegyzésként szerepeltetve, csak az adott módosítandó hang elé kitéve), majd később az F-dúrral és a kétvonalas *f* hang megtanulásával indul. Ezt követi a *#* módosítójel, majd a G-dúr megtanulása ugyanezzel a metodikával. Mindkét módosító jel használatkor találhatunk egy-egy példát modális hangsorú dalokra is: pl. mixolid (*A nagy bécsi kaszárnyára*), dór (*Falu végén van egy ház*) eol (*Haja, haja varga legény*), fríg (*A szép leány arany bárány*). A kottaolvasási ismeretek következő állomása a tizenhatod, felütés, szinkópa, kötőív, triola értelmezése. Ezeket követi a *gisz* hang és a feloldójel használata, a $\frac{3}{8}$, kis pontozott ritmusok és egyre több műzenei idézet, kánonok, kétszólamú darabok. A harmadik részben a két-három keresztes és *b*-s hangnemek használatát mutatja be egyre több klasszikus műzenén keresztül. A negyedik részben a négy *#*-es és *b*-s hangnemek kerülnek sorra, sőt a módosító jelekből a kettőskeresztet és a kettősbét is tanítja. A népdalokból az egyre bonyolultabb díszítésűekből válogat (pl. *Az hol én elmegyek*). Az idegen dallamok többségéhez szöveg is társul, melyek Kerényi György, Nádasdy Kálmán és Szedő Dénes fordításaiban énekelhetők (3. ábra).

Kodály Zoltán: Iskolai Énekgyűjtemény

Az iskolásoknak szánt tankönyvek sorában kiemelkedő jelentőségű hely illeti meg Kodály Zoltán *Iskolai Énekgyűjteményét* (1943)¹⁰, mely mind a nyolc osztályra lebontva elkészült. Jelen írásomban csak az I. kötetet foglalkozom, mert ez tartalmazza az alsó tagozatos tanulóknak szóló anyagot. Jóllehet ez a munka nem tekinthető klasszikus értelemben vett tankönyvnek, inkább csak dalgyűjtemény, mégis jelentőségét a benne

¹⁰ Kodály Zoltán: *Iskolai Énekgyűjtemény*, Budapest, Országos Köznevelési Tanács, 1943.

megjelenő relatív szolmizáció használata adja és az a fajta tudatos énektanítás, mely később mintává válik: vagyis *szó-mi* hangokból kiindulva *szó-lá-mi* fordulatokon keresztül építkezve jut el a *szó-mi-dó*, *mi-re-dó* és pentaton dallamokig (alsó lá és szó). Ezeket követik az *alsó lá* és *szó*, majd a *fá*, végül a *ti* és *alsó ti* hangok; a dalok változó előjegyzésekben vannak lekottázva. Tanári használatra kiválóan alkalmas, mert azokhoz a gyermekdalokhoz, melyekhez népi játék is tartozik,

b

Do = F

F-dur
(Gömör m.)

9. Volt nékem egy kis szarkám, Szép ti-ri tar-ka madárkám.
Jaj o-da már, o-da már, Szép ti-ri tar-ka ma-dár.

1. 2. (Tót népdal)

10. Egy bo-szor-ka van, há-rom fi-a van.
Is-ko-lá-ba jár az egy, má-sik bocskort varni megy,
A har-ma-dik itt a pa-don a du-dá-ját
fuj - ja na-gyon, De szép hang-ja van:
da-na - da-na - dan.

54

3. ábra
Az Énekes Ábécé c. kiadványból¹¹

¹¹ Kerényi György – Rajeczky Benjamin: *Énekes Ábécé*, Budapest, Magyar Kórus, 1938. 54.

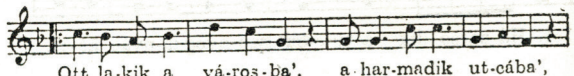
ismerteti a játékleírást is. A 269 gyermek- és népdal után vallásos énekek következnek: egyszerűbb magyar és latin nyelvű gregorián énekek, népénekek, genfi zsoltárok, végül hat népdal- és egyéb kánon (4. ábra).

195.

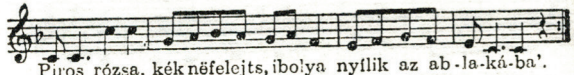
J.-116

1. Általmennék én a Tiszán ladikon, ladikon, de ladikon.
Ott lakik a, ott lakik a galambom, ott lakik a galambom.

Ott la-kik a vá-ros-ba', a har-madik ut-cá-ba',

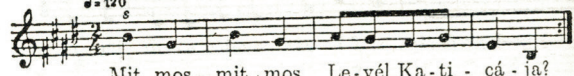

Piros rózsá, kék néfelejts, ibolya nyílik az ab-la-ká-ba'.

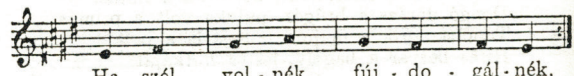
2. Általmennék én a Tiszán, nem merék,
nem merék, de nem merék,
Attól félek, hogy a Tiszába esék,
hogy a Tiszába esék,
Lovam hátán, sejhaj, félre fordul a nyerég,
A Tiszának habjai közt elveszék,
a babámé nem lészék.

196.

J.-120

Mit mos, mit mos, Le-vél Ka-ti-cá-ja?
Pity-tyét, paty-tyot, var-rott keszke-nő-ke-t.

Ha szél vol-nék, fúj-do-gál-nék,
Ma-dár vol-nék, röp-pen-te-nék,

Víg szívemmel, víg lelkémmel té-géd el-vén-né-lek.

138

4. ábra
Iskolai énekgyűjtemény I.¹²

¹² Kodály Zoltán: *Iskolai Énekgyűjtemény*, Budapest, Országos Köznevelési Tanács, 1943. 138.

Összesen 300 éneket tár az alsó tagozatos gyermekek elé az alábbi világos, érthető koncepció jegyében, mely a gyűjtemény előszavában is olvasható:

„Mindenkinek az a zene tetszik legjobban, amelyhez gyerekkorában szokott. Annak, aki dúr-rendszerben és folyton csak azt szemléltető dallamok közt nevelkedik, az ősi magyar zene iránt semmi érzelme nem lesz, hanem azt valósággal csúnyának találja, mint azt gyakran tapasztaljuk. De nemcsak a magyar zenét. Osztozik ebben a sorsban a Nagy Szent Gergely pápáról elnevezett ókeresztény egyházi zene, s a belőle fakadt katolikus és protestáns egyházi népének.”¹³

Azért, hogy a tanítók hitelesen oktathassák a gyermekeket a hagyományos népi éneklésre, Kodály figyelmükbe ajánlja a Pátria hanglemezgyár eredeti népzenei bemutató lemezeit is.

Ádám Jenő módszertana

1944-ben készül el Ádám Jenő *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című¹⁴ 300 oldalas munkája, mely nyolc osztályra lebontva mutatja be az énektanítás alapjait. Az előszóban ezt írja az elkészült könyvről Kodály:

„Szerzője szerencsésen egyesíti magában a legmagasabb zenei képzettséget, a népiskolai gyakorlat közvetlen tapasztalataival. Ismeri a gyermek lelkét, észjárását, képessége pontos határát. A gyakorlattól merített ezernyi apró fogással, ötletes játékkal teszi hozzáférhetővé a nehéznek vélt anyagot. Amerre a könyv elindul mindenfelé vígan rajzó gyermekereget látok a nyomában.”¹⁵

Ádám Jenő a bevezetőben érdekesen magyarázza el az abszolút hangnevek és a relatív szolmizáció közötti különbséget: matematikai példát hoz. A konkrét számok helyett betűkkel is szoktunk számokat kifejezni akkor amikor általánosítani akarunk. Mellőzi az előjegyzések

¹³ Kodály Zoltán: *Iskolai Énekgyűjtemény I.*, Budapest, Országos Közoktatási Tanács, 1943.

¹⁴ Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján*, Budapest, Turul Kiadás, 1944.

¹⁵ i.m. 3.

használatát, helyette a *dó-kulcs*ot ajánlja – korábban már utaltunk rá, hogy ezt Fritz Jödétől vette át.

A relatív szolmizáció kitalálójaként Weber János (Johann Rudolf Weber) svájci zenepedagógust nevezi meg, aki a fokozatosan kialakuló ötvonalas rendszerrel jelentette meg módszertani könyveit: kis hangterjedelmű dalokhoz csak annyi vonalat használ, amennyi szükséges.

A szolmizációs kézjeleket John Curwen angol zenepedagógustól származtatja, aki még jellemrajzot is készített az egyes szolmizációs hangokhoz, pl. *dó*=szilárd; *ré*=biztató; *mi*=nyugodt; *fi*=csüggedt; *szó*=tisztá; *lá*=szomorú; *ti*=érzékeny.

Émile Chevé francia zenetudóstól a ritmusnevek elnevezéseit (*tá, titi*) vette át. Emellett leírja, hogy Magyarországon milyen módszertani könyvek jelentek meg, és azoknak mi a jelentősége. A bevezető után osztályokra lebontva magyarázza el mit és hogyan tanítsanak a tanítók.

Bár Kodály zeneoktatási koncepciója már ismert volt, mégis hiányzott egy összefoglaló, irányító vezérfonal, amely alkalmas lett volna arra, hogy a pedagógust megismertesse a tanítás módjával, didaktikájával fokról fokra vezetve őt munkájában. Ádám Jenő rendkívül újszerűen állt hozzá az énektanításhoz: módszertanának lényege az, hogy nemcsak hallani és élvezni kell a zenét, hanem racionálisabb, konstruktívabb jelenségeit is fel kell tudni fogni; és mindezeket már az általános iskola alsó tagozatában el lehet kezdeni.

Első osztályban legfontosabbnak azt tartja, hogy sok mozgással, táncsal, mozdulatokkal, játékos formában éreztessük meg a ritmust; véleménye szerint ez a legfontosabb feladat. A ritmustanításhoz elengedhetetlenül szükséges az egyszerű ütőhangszerek használata is. A dalokat hallás után tanítja, majd lépegetést igazít az énekhez, végül ritmustapsot ad hozzá. További lépcsőfok a belső hallás kialakítása (visszhang ritmussal kezdve, majd fokozatosan halkulva, végül némán). Már első osztályban használja az improvizációt és a dalfelismertetést ritmusról, valamint a többszólamú ritmusgyakorlatokat. A tanév második felében kezd el foglalkozni a hangmagasság érzékeltetésével: magasabb hangra a vékonyabb, mélyebb hangra a vastagabb elnevezést ajánlja, majd

térbeli asszociációkat (magasabbnál felállnak, mélyebbnél leülnek), hangszereken való megszólaltatásukat (facimbalom) ajánlja (5. ábra).

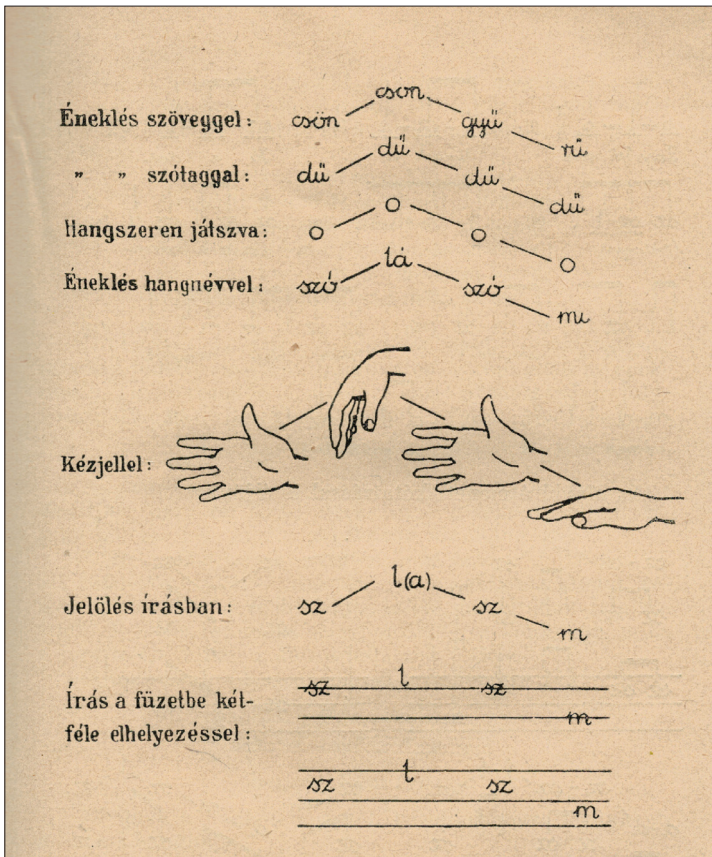
5. ábra
Facimbalom¹⁶

A folyamatot a kézzel, végül vonalakra írt szolmizációs nevekkel erősíti meg (6. ábra). A *szó-mi* reláció után a *dó-t* tanítja (mai tankönyvek szerint a *lá-t* tanítjuk előbb).

Kötetének első részében javasolja, hogy ne csak énekórán énekeljünk, hanem minden lehetőséget megragadva játszassunk körjátékokat más órán és napköziben is. Ma már tudjuk mennyi pozitív hatása van ezeknek az összetett tevékenységeknek, mivel a körjátékok rendkívül sok irányba fejleszthetik a tanulók különböző képességeit. Ezek segítségével mozoghatnak, az egyenletes járással fejlődhet ritmusérzékük. A különböző térformák kialakításával a matematikai képességüket, térlátásukat fejleszthetjük. A körjátékban gyakran alkalmazott kézfogással a szociális kompetenciáik erősödnek, a különböző mozgásformák (pl. fél lábon állás, guggolás) az egyensúlyérzékükre hatnak jótékonyan. Az anyanyelvi képességeikkel összefüggésben tapasztalható transzferhatásokról is beszélhetünk: a kisgyermekek szókinccse bővül, az artikuláció az éneklésnél erőteljesebb, ezáltal – szinte észrevétlenül – a helyes hangadást sajátítják

¹⁶ Suhaj Kálmán zenesz által készített facimbalom 1972-ből Mezőkövesden. Zenetörténeti Múzeum. <https://hu.museum-digital.org/object/41858> (letöltés: 2022. 03. 23.).

el. A sokféle módon játszható körjátékok növelik a kreativitást, a szabálykövetést, az érzelmi intelligenciát, a percepció képességeket, később a szimbólumalkotást segítik. Nő továbbá koncentrációs képességük és türelmük, hiszen ki kell várniuk, amíg ők következhetnek a körjátékban; ugyanakkor a megosztott figyelmükre is szükség van. Manapság különösen is fontos nemzeti hagyományaink ápolása, őrzése: ha csak napi egy körjátékot játszanának az alsó tagozatos gyerekek, már tapasztalható lenne annak pozitív hatása.

6. ábra
A Módszeres énektanítás, a könyv 71. oldala¹⁷

¹⁷ Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás*. Budapest, Turul Kiadás, 1944. 71.

Ádám Jenő a második osztályos fejezetben a dalcsokrok összeállítását ajánlja, vagyis azt, hogy a gyermekek három dalt egybekapcsolva tudjanak énekelni az alábbi szempontok szerint: szöveghangulat, kezdő- és záróhangok, tempóválasztás alapján. Még mindig a hallás utáni daltanítás áll a középpontban, a dalok ambitusa nyolc hangnyira bővül és új szolmizációs hang a *lá*, a *ré*, az *alsó lá* és az *alsó szó*. Dalrészletek ritmusából alakítja ki a ritmusgyakorlatokat és a zenei olvasás-írás előkészítését is.

A második osztályban már nemcsak dipódikus, hanem tripódikus dalokkal, olvasógyakorlatokkal is találkozhatunk. A dallamírási feladatokat szolmizációs hangnevek térben való elhelyezésével kezdi, melyekhez utána kell hozzá rendelnünk a ritmust. Itt az alábbi elnevezéseket használja: kicsi-nagy-fél/kétméterű, majd megtanítja, hogy gyakorlónevükön *titi*, *tá*, *táá*-nak mondjuk a ritmusokat.

A többszólamúság előkészítésére a visszhangjátékokat, felelgetős olvasógyakorlatokat ajánlja, mert ezek használatakor a szolmizációs kézjelek szerepe is nő oly módon, hogy a tanító által mutatott kézjelekről a gyerekeknek már belső hallással is fel kell ismerni a dallamot.

A harmadik osztálynak szóló fejezetben is elsődleges célnak tekintti Ádám Jenő, hogy a dalokat elsősorban szépségükért, értékkeremtő mivoltukért énekeljük, a kottairás csak másodlagos fontosságú legyen. Szolmizációs hangokból a *fá*-t, az *alsó ti*-t, majd a *felső dó*-t és a *ti*-t, végül a *felső ré*-t tanítja meg. Ritmusgyakorlatokat minden órán kér, most már egyre természetesebbé válik a kétszólamban való gondolkodás. Tiltja a hangszerek használatát a szólamok megtámogatására, dalok kíséretére, ugyanis a legtisztábban hangolt zongora sem képes felülmúlni – temperáltsága okán – az énekhangot. Véleménye szerint a többszólamú éneklés tudja tisztává tenni az egyszólamú éneklést. Harmadik osztályban kezdi el bevezetni a gyerekeket az ötvonalas kottairásba – eddig csak szolmizációs hangneveket írtak vonalak közé. Meg kell ismerniük a *dó-kulcs*ot. A dallamokat először ritmus nélkül írják le, majd utólag egészül ki a megfelelő képlettel. Fontosnak tartja az egyházi énekeket is, ezért első lépésként a zsoltárok recitáló dallamokon való éneklését szorgalmazza.

Negyedik osztályban újdonság a kottából való daltanítás, melynek lépései a következők:

- némán átnézzük a kottát, az azonos ütemekre, a nagyobb ugrásokra rákérdezzük,
- szolmizálva végig énekeltetjük a dallamot, de ritmusok nélkül,
- ritmusát megfigyeltetjük és elkopogtatjuk,
- ritmusban és szolmizálva énekeljük a dalt,
- elolvastatjuk a dalszöveget, majd ritmusban mondjuk a szöveget,
- szöveggel énekeljük a dalt.

Természetesen a dalok nehézségétől függ, hogy kimaradnak-e egyes lépések. Fontosnak tartja azt is, hogy ne mindig csak az egész osztály énekeljen, legyen változatos a tanító módszertana és már a kezdetektől használja a többszólamúságot, melynek fokozatai: először két csoportra bontva, majd tartott hang felett, azután kánonban énekelni, később kétféle dallamot összeénekelni, ezt követően imitációban, végül pedig ellenmozgásban énekelni. Ugyanígy buzdít már első osztálytól kezdve az improvizációra is, mely akár már a szó-mi hangokon is gyakoroltatható. A felső tagozat módszertanát a tanulmány címének megfelelően nem tárgyaljuk.

SZÓ – MI Énekeskönyv

Ádám Jenő és Kodály Zoltán közös munkája a Magyar Kórus Kiadó által 1945-ben megjelentett *SZÓ-MI Énekeskönyv* sorozat, melyet még nem tekinthetünk hivatalos tankönyvnek, inkább egyfajta segédletnek; a mérete miatt füzetecskéknek nevezték.¹⁸ A szakirodalom szerint ez kizárólag Ádám Jenő munkája, Kodály neve a mester iránti tiszteletből és a kész füzetecske lektorálása miatt lett első helyen feltüntetve. Az elkészült énektankönyvek keletkezés történetéhez tartozik az az Ádám Jenőtől származó anekdota, melyben elmeséli, hogy Kodály hat hétre szobát bérelt neki Galyatetőn, hogy írja meg a relatív szolmizációra épülő énektankönyveket. Amikor elkészült vele és Kodály átlapozta, lakonikusan csak ennyit mondott: „kitűnő”.¹⁹

¹⁸ Kodály Zoltán – Ádám Jenő: *SZÓ – MI*, Magyar Kórus, 1945.

¹⁹ Horusitzky Zoltán: Ki volt, mi volt Ádám Jenő? *Muzsika*, 1982/7. szám.

Ez a 10 x 14 cm-es fekete-fehér füzetsorozat az általános iskola minden osztályára szóló érvénnyel íródott. Természetesen ez is a relatív szolmizáció koncepciójára épül, sok szemléltető rajzot használ a hangok közötti magasság-különbségek bemutatására és a szolmizációs kézjeleket is magasságuk szerint helyezi el az ábrákon. Érdekes, hogy első osztályban a *szó-mi* kapcsolatot kiemelő dalok után nem a *szó-lá* lépést, hanem előbb a *szó-mi-dó* ugrásokat tanítja, ahogy azt már Ádám Jenő korábbi munkájában is láttuk. Ez az elképzelés inkább a klasszikus zenei gondolkodást erősíti, mivel a magyar népzene kerüli ezeket a fordulatokat. Erre talán az lehet a magyarázat, hogy először a – gyerekek számára – könnyebben érzékelhető ugrásokból akar kiindulni, valamint a harmóniai gondolkodás alapján szeretné az alaphangot is megtanítani, és csak utána foglalkozik a nagyszekund lépésekkel, amelyek a hangok közelsége miatt nehezebben hallható különbségek a kicsik számára. Korábbi századok zeneelméleti munkáiban az oktáv, kvint, terc, vagyis a felhangrendszeren nyugvó hármashangtokban történő gondolkodás, a Trias harmonica egyértelműen teológiai szempont volt.²⁰

Így a gyerekek az első osztály végére a *lá-szó-mi-dó* hangokkal ismerkednek meg mintegy 60 ének segítségével. Minden gyerekdal ötvonalas rendszerben van lejegyezve a megfelelő előjegyzésekkel, de a szolmizációs gyakorlatoknál csak annyi vonalat használ, amennyit a különböző szolmizációs hangok megkívánnak (7/a–b ábra: SZÓ-MI Énekeskönyv 8–9. oldal²¹).

Ritmus- és olvasógyakorlatokat is, valamint egyéb – ma is használatos – módszertani ötleteket is felvonultat: pl. személynevekhez ritmusképletek rendelése. A magyar gyerekdalok után, a füzetecskek végén a katolikus és a protestáns felekezetektől egyaránt találhatunk három-négy egyházi éneket.

²⁰ „A trias harmonica perfectát Bach *Fundamentnek* nevezi, amely nem emberi találmány, hanem a teremtés isteni rendjének titka. Tükör, amelyben Isten dicsősége ragyog, Szentháromság bizonyíték.” Idézet Kamp Salamon: Luther és Bach című cikkéből. in: *A keresztyén igazság*. Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata 2016. 2. szám. 7. https://medit.lutheran.hu/files/keresztyen_igazsag_2016_02.pdf Köszönet dr. Méhes Balázsnak, aki felhívta figyelmemet erre a cikkre.

²¹ Kodály–Ádám: *SZÓ – MI 2*. Magyar Kórus, 1945. 8–9.

Második osztályban a szolmizációs hangsor kiegészül a ré, alsó lá és szó hanggal. Ebben a kötetben már csak 50 népdalt és három egyházi éneket jegyzett le.

The image shows two folk songs from a music book. Each song is accompanied by a simple line drawing and a musical staff with solfège notation.

The first song is titled "A-ki nem lép egy-ször-re, nem kap ré-test és -té-re." The drawing shows five men in traditional hats and clothing, some carrying tools like a trumpet and a scythe. The musical staff features notes with stems and flags, and rests, with the lyrics written below.

The second song is titled "Ten - te, ten - te, ten - te ba - ba ten - te." The drawing shows a woman sitting on a bench, holding a large basket, with two sun-like symbols on either side. The musical staff uses similar notation to the first song, with the lyrics written below.

8.

7/a ábra

A módszertani részt a szolmizációs olvasógyakorlatok, felelgetős két-szólamú ritmusgyakorlatok, valamint megadott dallamra énekelhető szövegimprovizációs feladatok színesítik.

5. Gyűrűsdi.

Csőr, esőn gyű - rű, a - rany gyű - rű,
Ná - lad, ná - lad e - züst gyű - rű.
Itt eső-rög, itt pő-nög, itt add - ki!

mi la re mi

re la re mi

re la re mi

Enekeskönyv 2. o. 2

7/b ábra

A harmadik osztályban 43 dalon keresztül jutunk el a *fá, alsó ti, ti és dó* hangokig. Az énekek után egy latin nyelvű antifonát és kis doxológiát tanít, majd zárásképpen a 134. genfi zsolttár szerepel.

A negyedik kötetben egyre több olvasógyakorlattal találkozunk és 47 népdallal. A *Splendor paternae* latin nyelvű reggeli himnusz, a *Nos kérjük hát mi a Szentlelket* kezdetű dicséret, valamint 3 kánon zárja le az alsó tagozatosoknak szóló füzetecskét.

Énekes könyv

Ádám Jenő hivatalosan is elfogadott ének tankönyve 1948-ban jelent meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásával. Itt Kodály neve már a második helyre szorul a szerzőpárosok feltüntetésében. A színes szemléltetőrajzokkal gazdagított *Énekes könyv* 1-8. osztályig²² minden egyes évfolyam számára elkészült. Az első osztályosoknak írt tankönyv először az egyenletes lüktetéssel majd a *tá* és *titi* különbséggel foglalkozik. A gyerekdalok csak a függelékben vannak öt vonalas rendszerben elhelyezve, a fő részben csak annyi vonalat használ amennyit a dallam lejegyzése megkíván. A szolmizációs hangok közül a szómi páros után a *lá* majd a *dó* kerül bevezetésre. A ritmuselemek tanítása pedig a negyed értékű szünettel egészül ki. Módszertani ötletekből a képi ábrázolásokat emelném ki. Adott dal *tá* és *titi* ritmusait egy – a dalhoz tartozó – szimbólummal fejezi ki, ahol a *tá* értéke mindig nagyobb, a *titi* páros kisebb kép. A magas-mély különbségét a ritmus és szöveg feljebb és lejjebb való elhelyezésével szemlélteti. Ugyanígy tesz akkor, amikor a szolmizációs hangokat és kézjeleket használja. A néhány vonalas vonalrendszerben ugyanúgy szövegeket, kézjeleket, szolmizációs betűjeleket láthatunk. A függelék kiegészül egy-két egyházi énekkel – főként recitálós dallamokkal (8/a–b ábra: Az Énekes könyv 20–21. oldala²³).

²² Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 1. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.

²³ Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 1. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948. 20–21.

A második osztályos könyv szintén mellőzi az ötvonalas rendszert, csak a szolmizációs hangok nevei vagy a dal szövege kerül rá a hiányos vonalrendszerre, hangjegyek nem. Sok olvasógyakorlatot találunk, főleg a *d-r-m* dallamokra. A tankönyv a *l-s-m-r-d-l-s*, hangok megtanulásáig jut el második osztályban, a függelékben 25 egyéb ének szerepel normál, ötvonalas lejegyzésben, ebből az utolsó öt egyházi dallam: reggeli himnusz, recitálós zsoltárének, litánia részlet, egy református és egy katolikus népének.

17-18.

Lassan, halkán

			
Csiga-	biga,	told	ki
			szarva-
			
			
Ha nem			
tolod,	össze-	töröm	háza-
			
			

SZÓ

mi

20

A harmadikos könyvben megjelennek a kétszólamú ritmusgyakorlatok, valamint a dó-kulcs. Év végére minden szolmizációs hangot ismereni fognak a gyerekek az *alsó szótól* a *felső réig*. Ebből a tankönyvből a *Hej tulipán...* népdalhoz tartozó – mai tankönyveinkben nem szereplő – kapus játékot emelném ki, ugyanis a mai tankönyvekben csak az ének szerepel, hiányzik a hozzá tartozó népi játék.

Énekeljünk kézjelekből!

Úgy is lehet, hogy előbb alaposan megnézzük, megjegyezzük és aztán clénkeljük.

SZÓ		SZÓ		SZÓ	SZÓ	
	mi		mi			mi
SZÓ	SZÓ			SZÓ	SZÓ	
		mi	mi			mi
mi	SZÓ		SZÓ			SZÓ
	mi		mi	mi	mi	
mi	mi	SZÓ	SZÓ		SZÓ	
				mi		mi

21

8/b ábra

A negyedikes könyv továbbra sem használ előjegyzéseket, hanem megtartja a *dó-kulcsot*. Négyes ütemnek tanítja a 4/4-es ütemet, ritmusok közül újdonság a nyolcad szünet érték. A hagyományörzés nevében kapunk egy teljes székesfehérvári bölcsőcske játékot és egy úrhidai újesztendő köszöntőt. A könyv végén egy Szent Erzsébetről szóló katolikus népéneket, egy latin-magyar recitálás zsolnárt, egy református népéneket és egy genfi zsolnárt idéz.

Amikor ezt a tankönyvsorozatot másodszorra is kiadták 1949-ben, eltűntek a könyvből a vallásos énekek, és helyüket átvették – most még csak a függelékben – az úttörődalok. Még ugyanebben az évben bezúzták ezeket a tankönyveket és csak a rendszerváltozás után, 1993-ban jelenhettek meg ismét reprint kiadásban dr. Szabó Helga zenepedagógus, énektankönyv-írónak köszönhetően. Ha ezt akkor nem adatja ki a tanárnő, és a lelkes tanítványok nem propagálnák műveit, ma talán senki sem ismerné Ádám Jenő nevét és munkásságát.

Összegzőképpen elmondható, hogy tulajdonképpen Ádám Jenő zeneakadémiai növendékei vitték sikerre a Kodály koncepciót, mivel ők voltak azok, akik a gyakorlatban is bemutatták mesterük elképzeléseit. Ádám Jenőnek és tanítványainak köszönhető a nemzetközi ismertség is: 1958-ban az ISME (Nemzetközi Zenei Nevelési Társaság) koppenhágai zenepedagógiai kongresszusán ismertették először a magyar módszert, majd 1961-ben Amerikában is. 1964-ben a Budapesten megtartott nemzetközi zenei nevelői kongresszus tovább emelte hírét. A külföldi bemutató órák és a tankönyv részeinek angol nyelvű fordításait viszont már Kodály módszerként reklámozták a jobb eladhatóság érdekében – többek között – a montreáli világkiállításon is. A legsikeresebben egy kaliforniai pedagógus, Mary Helen Richards üzletelt vele *Threshold to Music* címen.²⁴ Az Ádám Jenő-féle könyvből átvett ábrából, szemléltető képekből nagy méretű molinókat készített és adta el az amerikai iskoláknak Richards-Kodály módszerként, illetve *Threshold to Music* programként. (9. ábra).

²⁴ Ádám Jenő: Egy világsiker kurta története, *Élet és Irodalom*, 1971. 15. évfolyam 3. szám.

Kiemelendő, hogy Kodály koncepciójának és Ádám Jenő didaktikájának leginkább előremutató vonása a szolmizációra épülő komplex készségfejlesztés, hiszen a ritmustanítás a mozgásfejlesztésben meghatározó, a nagyszámú dallam ismerete a memóriát fejleszti, a hallás utáni tanulás a figyelmet és hosszú távon a helyesírási képességeket növeli. A kottaolvasás az olvasási kompetenciákat segíti, a kottaírás az írástudást fejleszti, a funkciók gondolkodás, a transzpozíciós képesség és sok egyéb zenei elem a matematikai készségeket magasabb fokra emeli.

9. ábra

Threshold to Music program²⁵

Ádám Jenő sírfelirata híven kifejezi azt az elévülhetetlen munkát, melyet ő végzett a Kodály koncepció minél teljesebb megvalósításáért: „*Én ültettem a cédrusfát.*”

²⁵ <https://www.amazon.com/Threshold-music-first-three-program/dp/B0006RY62K>
(letöltés: 2022.03. 23.)

Végezetül álljon itt egy idézet Ádám Jenőtől, melyben a pedagógus hivatás leglényegét fogalmazza meg:

„Elméleteskedő filozofálásban manapság igencsak bővelkedünk. Többet ér az egészséges, céltudatos gyakorlati szellem. A sugárzó szeretet. A szakmában az első szó azé, aki hivatásának tudatában következetes, őzri függetlenségét, személyében példamutató. Olyan nevelőé, akinek nemcsak több megbecsülésre van jussa, aki joggal vár bizalmat, hogy munkájában saját hite erősödjék. – Pedagógiai optimizmus? Az! Kell, hogy az legyen. A legnagyobb munkáról van szó, melynek tartalma és célja: az emberebb ember.”²⁶

Napjainkban amikor a pedagógus pálya elismertségéről, társadalmi megbecsültségéről annyi érdemes és érdemtelen megfogalmazás lát napvilágot, akkor ez az Ádám Jenő-i hitvallás megérdemli, hogy minden nevelőtestületi szoba legfeltűnőbb helyén legyen kifüggesztve. Erőt meríthetünk belőle mindennapi fáradságos munkánk további folytatásához.

---

²⁶ Ádám Jenő: Üzenet USA-beli zenepedagógus kollégáimnak, *Parlando*, 1997. 6. szám. 22.

Üzenet az U.S.A. belüli
zenepedagógus kollégáimnak

Üzenem minden zenepedagógus kollégáimnak, aki magyar módszer szerint tanít.

A zenei műveltségben különleges nevelő erő rejlik. Előni kell vele a fiatal: hogyan! - Hogy mit és e munka? Itomylon fejelek róla Kodály minden szava. Meghagyta, mi a Feendő; követni kell! - A zenére hangzók tanító legfőbbje kitűnő nevelő. A zene tanítás eleme szint-
lő a legmegnyugtatóbb felhív: nevelés! Er a sokkal ritkább hírdő-
hat a mindenem simli merer rócai még. Most bá lápról ot-
varni hánnes avog, am - hangok közt lélekre lelki az,
ami érdemes. A módszer merer öncélúságának elrettenti
példáit látam nálunk is, másutt is.

A lelkes iskolai munka, a hangverseny képi. Nevelők
élményben, még technikájában is nevel. A billentyűs szájfélé
színe, a vöröszéles finomígy, a fűvés módjátára, az
énekesi Röllői iránylatok, nemcsak külső mutató virtuó-
zitis, hanem befelé munkáló virtuális formáló erő is. E
munkában minél teljesebb Rört magunkhoz ölel, ez az
elsőleges feladatunk. Ehhez tanító kell. - Hát még
olyan, aki tanítót nevel! -

manapság

Elméletlenkedő filozofálásban vigencak bővelkednek?
Többet ér az egészséges, célhatalmas gyakorlati villem. A
sugárzó szeretet. A munkában az első ró axé, aki líva-
társának tudatában következetes, öri függetlenséget, nemé-
lyében példamutató. Olyan nevelő, akinek nemcsak több
megjelenésre van jussa, aki joggal vár bizalmat, hogy mun-
kájában saját léte erősödjék. - Pedagógiai optimizmus:
It! Kell, hogy az legyen. A legnagyobb munkával van őri,
melynek tartalma és célja: az eüberebb ember.

Budapest, 1979. július 15.

Prof. J. Ádám Jenő

Budapest, Hungary

10. ábra
Ádám Jenő levele²⁷

²⁷ Ádám Jenő: Üzenet USA-beli zenepedagógus kollégáimnak, *Parlando*, 1997. 6. szám. 22.

Forrásjegyzék

- Ádám Jenő: Egyházi ének- és zenekari kultúránk fejlődésének lehetőségei, *Protestáns Szemle*, 1937.
- Ádám Jenő: Iskolán kívül – iskolán belül, *A Zene* 22. évf., 2. szám, 1940.
- Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján*, Budapest, Turul Kiadás, 1944.
- Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 1. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.
- Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 2. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.
- Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 3. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.
- Ádám Jenő – Kodály Zoltán. *Énekes könyv általános iskola 4. osztály*, Vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.
- Ádám Jenő: Egy világsiker kurta története. in: *Élet és Irodalom*, 1971. 15. évfolyam 3. szám.
- Ádám Jenő: Üzenet USA-beli zenepedagógus kollégáimnak, *Parlando*, 1997. 6. szám.
- Funkhauser, Matthias: Fritz Jöde Tonika-Do szeminárium Budapest 1938-ban, *Parlando*, 2015. április.
- Gádor Ágnes – Szirányi Gábor: Dohnányi Ernő iratok a Liszt Ferenc Zene-művészeti Egyetem levéltárában, *Dohnányi évkönyv*, Budapest, 2005.
- Horusitzky Zoltán: Ki volt, mi volt Ádám Jenő? *Muzsika*, 1982/7. szám.
- Jöde, Fritz: *Elementarlehre der Musik*, Berlin, Georg Kallmeyer Verlag, 1932.
- Kerényi György – Rajeczky Benjamin: *Énekes Abécé*, Budapest, Magyar Kórus, 1938.
- Kodály Zoltán: *101 Magyar népdal*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség, 1942.
- Kodály Zoltán: *Iskolai Énekgyűjtemény I., II., III.*, Budapest, Országos Közoktatási Tanács, 1943.
- Kodály Zoltán – Ádám Jenő: *SZÓ – MI Énekeskönyv 1.*, Magyar Kórus, 1945.
- Kodály Zoltán – Ádám Jenő: *SZÓ – MI Énekeskönyv 2.*, Magyar Kórus, 1945.
- Kodály Zoltán – Ádám Jenő: *SZÓ – MI Énekeskönyv 3.*, Magyar Kórus, 1945.
- Kodály Zoltán – Ádám Jenő: *SZÓ – MI Énekeskönyv 4.*, Magyar Kórus, 1945.

ÁDÁM JENŐ ÉNEKESKÖNYVEI MAI SZEMMEL

Ádám Jenő életműve a mai napig jelentős hatást gyakorol napjaink iskolai énekkutatására. Kodály Zoltán zenei nevelési elvei nem valósulhattak volna meg Ádám Jenő munkája nélkül. Ádám Jenő (1896–1982) egyik legjelentősebb összeállítása az *Énekeskönyv általános iskolák 1–8. osztálya számára* volt, amelynek kötetei tehát a magyar iskolarendszer nyolc iskolai osztálya számára készültek. Ezek a tankönyvek számos újdonságot tartalmaztak a korabeli, elemi-iskolai énektanárok számára. A kötetek szerkesztője koncepcióba foglalta a kodályi elveket. Emellett a kiadvány igen változatos és gazdag dalanyagot tartalmazott, valamint újdonságként hatott a relatív szolmizáció is. Kedvezőbb történelmi és társadalmi környezetben ez a tankönyvsorozat sokkal nagyobb hatást gyakorolhatott volna az iskolai énekkutatásra, mint ahogy az napjainkig megvalósult. Át tudjuk-e vinni Kodály Zoltán eredeti koncepcióját Ádám Jenő közvetítésével a jelenlegi pedagógiai gyakorlatba? Érdemes-e korunk igényei szerint újra gondolni Ádám iskolai énekeskönyveit? Avagy inkább maradjon a kiadvány oktatástörténeti emlék? Tanulmányomban rövid történeti összefoglalás után igyekszem rávilágítani, melyek azok a módszertani elemek, amelyek az Ádám-féle könyvsorozatból ismerősek lehetnek. Ezt követően áttekintést szeretnék nyújtani arról, milyen helyet kapott a Kodály–Ádám-koncepció a *Nemzeti Alaptervek*ben. Végezetül a sorozat felhasználásának jelenlegi lehetőségeit tárgyalom.

A magyar-módszer egyik fontos forrása

Ahogy Kodály zenei nevelési elképzelései és filozófiája Ádám Jenő tankönyvei által bekerült a pedagógiai gyakorlatba, a hazai pedagógusok elkezdtek alkalmazni Kodály zenepedagógiai koncepciójához

---

* Egyetemi docens; Széchenyi István Egyetem Művészeti Kar;
kecskes.monika@ga.sze.hu

kapcsolható technikákat, beleértve a relatív szolmizációt, a kézjeleket, a ritmushangneveket, valamint a zenei gyorsítás egyik formáját, a betűkottát. Bár ezek közül a technikák közül néhányat más, sikeres módszerekből vettek át, használatuk a népdal és műzene gondosan rendezett bemutatásával kombinálva jelentik magát Kodály koncepcióját a zenei nevelésről, amelyet napjainkban *Kodály-módszer* vagy *magyar-módszer* néven ismerhetünk, s amely egyedülállóan értékes az ének-zene oktatás minden szintjén. Kodály szerkesztette Kerényi Györggyel együtt az *Iskolai énekgyűjteményt*², amely 630 magyar és európai népdal, valamint kánon pedagógiai szempontból sorba rendezett kolligátuma. Ennek alapján készültek Ádám Jenő énekeskönyvei az általános iskola számára.³ Jelen írásomban az 1948-ban szerkesztett kiadványra kívánok koncentrálni, amely voltaképpen szinte a Kodály-koncepció egészét fémjelzi. A sorozat azzal a céllal született, hogy egy jól képzett, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező pedagógus, Ádám Jenő közreműködésével megfoghatóvá tegye, mintegy összefoglalja Kodály koncepcióját. A kiadvány mindmáig a Kodály-koncepció kutatásának egyik legfontosabb, alapvető és gyakorlati forrása. A gyűjtemény keletkezésének évtizedében még reális elképzelésnek tűnt, hogy az Ádám által összeállított tananyagot teljes egészében felhasználják.

Az 1947–48-as Énekeskönyvek hatása

Ez az *Énekeskönyv* – ha romlott, átszerkesztett formában is – később mintaként szolgált a további iskolai ének-zene tankönyvek számára. Ez az oka annak, hogy más forrásokban már találkoztunk Ádám Jenő több pedagógiai módszerével. Találkoztunk velük egyrészt az iskolai ének-zene módszertani tankönyvekben, másrészt az elsősorban az első négy osztály számára készült ének-zene könyvekben. Az első tanévben találjuk a ritmuskitaláló játékot, ritmikus párbeszédformákat, a ritmushangnevek: tá-tá-ti-ti-tá – ritmus elsajátításához

² Kodály–Kerényi: *Iskolai Énekgyűjtemény I–II*. Budapest, Országos Közoktatási Tanács, 1943.

³ Kodály Zoltán–Ádám Jenő: *Énekeskönyv az általános iskolák 1–8. oszt. számára*, Budapest, Magyar Kórus, 1947–48.

nagy-nagy-kicsi-kicsi-nagy mondókát, és további játékokat is, amelyek jól ismertek oktatási eszköztárunkban. Ádám Jenőnél látjuk először kidolgozva a hallás utáni daltanítás algoritmusát.

A 3. évfolyamon találkozunk a kottaolvasás tanításának fokozataival:

- betűkotta magasság szerint elhelyezve, szabad térben,
- betűkotta fölé írt ritmussal,
- vonalrendszerben elhelyezett betűkotta, fölé írt ritmuskottával,
- a kezdőhang hangnévvel a vonalközben,
- ugyanez, a kezdőhang hangnevét a megfelelő vonalra írva.

Példát kapunk a *szó-fá-mi-ré-dó* ereszkedő pentachord játékos, piktogrammal történő bemutatására, amely a *fá-mi* kis szekund tanításának folyamata miatt lehet hasznos. Szintén ismerős lehet a ritmuskombinációs játékok egyike, hogy a félhangot képviselők közelebb állnak egymáshoz.

A dalazonosítást kézjelek alapján, amelynek lényege, hogy a dallamot kézjelekről ismerik fel a gyerekek, szintén Ádámnál látjuk.

Az ötsoros vonalrendszeren való írás-olvasás tanulása után, a negyedik évben Ádám bevezeti a daltanulást kottaképről. A módszertani elemek majdnem ugyanazok, mint napjainkban.

- dallamvonal követése szemmel: azonos dallamok azonosítása, hosszabb szakaszok, dallamok azonosítása, hangközök vagy ugrások megfigyelése a dallamban,
- éneklés szolmizálva (az ábécével való éneklés ezen az évfolyamon nem kötelező),
- a ritmus megfigyelése: azonosságok és eltérések, hosszabb és rövidebb értékek,
- a ritmus kopogtatása (nem mindig szükséges),
- éneklés szolmizálva és ritmussal,
- a szöveg olvasása,
- a szöveg olvasása annak ritmusával,
- a teljes dallam eléneklése szöveggel.

Amint látjuk, Ádám tankönyvéből vettük át alsó tagozatos énekzene módszertanunk alapjait. Ugyanakkor – ahogy ezt Szabó Helga a reprint kiadáshoz megjelentetett tanári kézikönyvben meg is jegyzi – a későbbi kiadványokból sok gyermekjáték, oktatójáték kimarad,

valamint sok olyan dal is, amely a fejezetekben és a jól válogatott mellékletekben szerepelt.

Ahogy korábban is tapasztaltuk, különösen általános iskolai tanárképzés esetében a formális, szisztematikus leírásokat a módszertani könyv átvette. Ugyanakkor a későbbi ének-zene tankönyvek anyaga a további iskolai osztályok esetében sokkal nagyobb eltérést mutat Ádáméhoz képest. Alighanem az ének-zene órák számának csökkenése miatt az általános iskolai órákon Ádám számos, ötletes gyakorlata nem volt kivitelezhető. A kommunista oktatáspolitikai ideológiai elvárásainak sem felelt meg a kiadvány. Ezért a későbbi tankönyvszerkesztők a felső tagozatos iskolai osztályok esetében kénytelenek voltak figyelmen kívül hagyni az Ádám által összefoglalt, és módszertani egységekbe rendezett gazdag népdalanyagot, valamint a más nemzetek zenetörténetéből és dalanyagából összeállított függelék darabjait.

A Módszeres énektanítás előszava szerint Ádám egyfajta útmutatót akart csupán létrehozni a tanítók számára, amelyet a napi gyakorlat majd tovább formál. Kodály is hosszabb próbaidővel számolt koncepciója esetében, ahogy azt a *100 éves tervében*⁴ is leírja. Mivel a történelmi és politikai háttér ezt nem tette lehetővé, Kodálynak és Ádámnak nem volt lehetősége elég hosszú időn keresztül tesztelni az általuk kidolgozott módszert.

A másik ok, amiért a Kodály–Ádám-koncepció nem bontakozhatott ki úgy, ahogy kidolgozói elképzelték, az a törvényi háttér, majd a *Nemzeti Alaptanterv* gyakori változásai voltak, mint erre Szabó Helga is utal a reprint kiadáshoz megjelentetett tanári kézikönyvében. A nemzeti tantervek és irányelvek 1950, 1957 és 1961 kommunista ideológiai irányelveket tükröztek. Röviddel megjelenése után Ádám tankönyveit bezúzták. Csak Kodály mentett néhány példányt belőlük. 1987-ben (579/1987. 25.) az énekórák számát heti egy, illetve két órára csökkentették. Ez a rendelet végképp bezárta az ajtót Ádám módszerének kiteljesedése előtt.

A politikai változások után a *Nemzeti Alaptanterv* lett az állami oktatás meghatározó dokumentuma. Ez kimondja, hogy az iskolai

⁴ Kodály Zoltán: 100 éves terv, *Énekszó*, 1947, XIV/79. sz., 1–2.

zeneoktatásnak fontos szerepet kell játszania a gyermek értelmi és érzelmi fejlődésében. A zenei nevelés elsődleges célja a zene szeretetének a népszerűsítése. A zene megértése, megbecsülése és reprodukálása során a gyerekek megtanulják, hogyan kommunikáljanak a zenével és a zenén keresztül. A zeneirodalomból származó műveken keresztül megismerhetik nemzeti tradícióinkat és a világ kulturális hagyományait. Ezen értékek felismerése segíti őket zenei ízlésük fejlesztésében⁵. A fent említett *Alaptanterv*nek köszönhetően vált lehetővé a Kodály–Ádám könyvek újrakiadása. Iskolai énektanárok generációi nem is tudtak az eredeti sorozatról, az 1948-ban szerkesztett tankönyvekről. Szabó Helga nagyszerű pedagógus-tudós erőfeszítéseinek köszönhetően az eredeti változatot 1999-ben újra kiadták. Ezek a tankönyvek mintaként szolgálták a Magyarországon megjelent szinte minden további ének-zene tankönyvhöz. Ez a kiadvány nem csak oktatástörténeti emlék, hanem olyan hivatalos kiadás, amely a mindennapi tanítási gyakorlathoz is felhasználható lenne. Szabó Helga tanári kézikönyvet szerkesztett az első négy iskolai osztály számára. Eszerint próbált tanítani a Szent Benedek Általános Iskolában. Megpróbálta összhangba hozni Ádám kiadványát az akkor rendelkezésére álló óraszámmal, az anyag tanulmányi egységekre bontásával, átrendezésével. Úttörő kezdeményezése Kodály eredeti koncepciójának bevezetésére más iskolatípusokban is, követőkre talált.

A magyar-módszer utóélete

Az 1980-as években több alternatív pedagógiai programot engedélyeztek a hatóságok. Ez volt az 1995-ös fordulat, amikor a Zsolnai József nevéhez fűződő alternatív pedagógiai program⁶ a fénykorát élte. Az időszakban 104 iskolában tanítottak a Zsolnay-módszer szerint, amely

---

⁵ A Nemzeti Alaptanterv szerepe. 130/1995.[online] <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatasi/archivum/nemzeti-alaptanterv>

⁶ Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program (ÉKP) [online] http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/15_iskola_a_tarsadalomban/925_rtkkzvetv_s_kpessgfejleszt_program_kp.html

pedagógiai programja dokumentáltan is nagyban épít a Kodály–Ádám féle, eredeti sorozatra.

Az áttörés tehát egy alternatív pedagógiai programban sikerült ugyan, de az állami iskolákban nem lehetett kizárólag a Kodály–Ádám féle tankönyvekből tanítani. Ádám programjának teljes tartalma ebben az időszakban már valóban túl nagy volt ahhoz, hogy átültessék a gyakorlatba. Nem volt ez másképp a 2003-ban, 2007-ben és végül 2011-ben kiadott *Alapantervek* után sem.⁷ A 2011-ben kiadott *Nemzeti Alapantervben*⁸, valamint a 2020-ban megjelent kerettantervben⁹ név szerint Kodály-koncepcióját említik a magyarországi iskolai ének-zene oktatás általános alapjaként. Jelentős előrelépés történt tehát a koncepció megítélésében, de az Ádám-féle teljes programot változatlanul az alternatív pedagógiai program szerint működő, vagy egyházi fenntartású intézmények vezethették csak be. Kodály 100 évre tervezett, de az oktatáspolitikai és társadalmi környezet ennél sokkal dinamikusabban változott meg, mintsem, hogy lehetővé tette volna a koncepció véglegesítését.

A jelenlegi *Alapantervben* megszabott időkeretek az első négy osztályban jóval kedvezőbbek, de a Kodály-koncepció eredeti formájának megvalósításához a megnövekedett mennyiségű tantárgyi követelmények mellett nincs ehhez elég tér és idő. Gondoljunk bele, hogy a Kodály–Ádám tankönyvsorozat teljes megvalósításához, legalább nyolc-kilenc évre, azaz nyolc-kilenc évig változatlan oktatáspolitikára lenne szükség. Megállapíthatjuk tehát, hogy Ádám ötletei gyakorlatba ültetésének legkomolyabb akadálya napjainkban az időhiány.

Az iskolákban tanítók napjainkban, ha meg szeretnék szeretetni a tárgyukat, fel kell venniük a versenyt a számítógépes játékok adta állandó flow-élménnyel, a virtuális térrel. A növekvő multikulturális háttér nem kedvez annak, hogy az ének-zene tanítás kizárólag a magyar

⁷ A Nemzeti Alapanterv bevezetése [online] <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/jelentes-magyar/1-4-nemzeti-alapanterv>

⁸ Nemzeti Alapanterv [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor>

⁹ Ének-zene kerettanterv [online] https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2012_nat, https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat

hagyományok szerint történjék. Az oktatáspolitikai és társadalmi környezet tehát 1948-hoz képest napjainkra radikálisan megváltozott.

Lehetőségek a módszer felhasználására

Mit tehetünk mégis annak érdekében, hogy az ének-zene órákat a rendszeres zenéléssel, játékkal, mozgással és énekléssel töltsük, azaz játszva taníthassunk? A 2020-ban kiadott NAT nyomán a kerettantervek összeállításában résztvevő munkacsoportok igyekeztek kidolgozni egy, az alternatív zenepedagógiai módszereket is magába foglaló módszertant, amely révén talán hatékonyabban vehetjük fel a versenyt a virtuális térrel. Szintén hasznos lehet Szabó Helga *Tanári kézikönyve* nyomán átgondolni a módszertanunkat, többek között a kottaolvasás tanításának fokozatai esetében. A tanárképzés színvonalának növelése mellett a tanító- és tanárjelölteknek Kodály-koncepciójával, azaz az Ádám Jenő által kidolgozott módszertannal teljes egészében kellene foglalkozni, hogy a későbbiekben, mint ismert forráshoz nyúlhassanak. A gazdag dal-, és játékanyagot az ének-zene órákon kívül bármilyen más foglalkozáson, napközi tevékenység – így közös étkezések, foglalkozások előtt, után – használhatjuk.

Történt előrelépés ezen a téren, de szintén érdemes lenne a tanárjelöltek kezébe adni egy, a tantárgyközi kapcsolatokkal foglalkozó kiadványt. Ebben a jelenlegiek mellett szintén helyet kaphatna, és más tantárgyak esetében is elhangozhatna az Ádám-féle dal-, és játékanyag.

Ádám tankönyvsorozatát teljes egészében, változatlan formában alkalmazni napjainkban már nem indokolt. Pozitív értékeit, módszertani ötleteit, gazdag dalanyagát azonban átmenthetjük – színesítve ezzel talán nem csak az énekórákat – a következő generációk számára.

Forrásjegyzék

Ádám Jenő – Kodály Zoltán: *Énekeskönyv 1.-8. osztály*. Az 1948-as kiadás reprint-kiadása. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.

Kodály Zoltán: 100 éves terv, *Énekszó*, 1947, XIV/79. sz., 1–2.

Kodály Zoltán – Kerényi György: *Iskolai énekgyűjtemény I-II*. Országos Közoktatási Tanács, 1943.

A Nemzeti Alaptanterv szerepe. 130/1995.

<http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/archivum/nemzeti-alaptanterv>

A Nemzeti Alaptanterv bevezetése

<https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/jelentes-magyar/1-4-nemzeti-alaptanterv>

Nemzeti Alaptanterv

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor>

Ének-zene kerettanterv

https://www.oktatas.hu/koznevelo/kerettantervek/2012_nat, https://www.oktatas.hu/koznevelo/kerettantervek/2020_nat

https://www.oktatas.hu/koznevelo/kerettantervek/2020_nat

Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program (ÉKP)

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/15_iskola_a_tarsadalomban/925_rtkkzvetv_s_kpessgfejlesztv_program_kp.html

BIELICZKYNÉ BUZÁS ÉVA*

ÁDÁM JENŐ ELŐADÁSAI A MAGYAR RÁDIÓBAN

(Ádám Jenő: 1896. december 12. Szigetszentmiklós – 1982. május 15. Budapest)

Mindig meghatódok, ha valaki vagy valakik Ádám Jenőre emlékeznek. Így van ez most is. Hiszen Ádám Jenő születésének 125. évfordulóján méltó módon emlékezünk rá. Megérdemli, mivel sem életében, sem halála után nem kapta meg a neki kijáró megbecsülést.

Ádám Jenő engem nem tanított személyesen zenére, mégis sokat tanultam tőle. 1954 karácsonyán kaptam ajándékba *A muzsikáról* című könyvét. Ez volt az első és leghasznosabb zeneelméleti tankönyvem. Később pedig az ő közreadásában megjelenő *A dal mesterei* című sorozat kötetei lettek kottatáram leggyakrabban használt példányai. Csak 1980. június 3-án – amikor már 84 éves volt – adatott meg számomra a lehetőség, hogy beszélgethessek vele: tartalmas életéről, melyet lobogó hittel, szenvedéllyel töltött be a zenetanítás, valamint a magyar népdal népszerűsítéséért végzett fáradhatatlan munkássága.

A Magyar Rádió előadója

A harmincas években a magyar zenei élet nagyon sivár volt. Kodály Zoltán és Ádám Jenő gyakran beszélgettek arról, hogyan lehetne a zenei közízlést fejleszteni. Kodály sürgető feladatnak tartotta az iskolai ének-zene oktatás alapjainak megtervezésével felnevelni a jövő zenekedvelő közönségét. Ádám Jenő azonban azt gondolta, hogy amíg felnő ez a nemzedék, addig is tenni kell valamit. Mondta is Kodálynak: „Mit szólna Tanár úr, ha én a rádió mikrofonját használnám fel erre a célra? Egyszerre több százezer embert taníthatnék!” Ő nem nagyon hitt ennek sikerében. De az elhatározásból csaknem húsz évig tartó népszerű sorozatok váltak.

---

* Magyar Rádió Zenei Főosztályának nyugalmazott munkatársa;
bieliczkyn@gmail.com

A skálától a szimfóniáig (1941) Ádám Jenő előadássorozata

Ádám Jenő zeneművei csak ritkán szólaltak meg, de mint a Zeneakadémia tanára annál gyakrabban, nagy sikerrel szerepelt oratóriumok karmestereként, és különösen népszerűek voltak ismeretterjesztő előadásai. Az 1941-es év első felében tíz előadásból álló sorozat hangzott el a Rádióban *A skálától a szimfóniáig* címmel.

Az ismeretterjesztő műsorra az akkori műsorújság, a *Rádióélet* is felhívta a figyelmet:

„A rádió hallgatói közül bizonyára sokan emlékeznek Ádám Jenő *Egy dallam vándorlása a zenekarban* vagy *A világháború katonadalai* című, népszerű előadásaira. Az ő közvetlen, szórakoztatva tanító előadói készsége biztosította, hogy *A skálától a szimfóniáig* című újabb előadássorozata is tetszésre talált a hallgatók széles körében.”

A zenei alapismereteket szórakoztató, könnyen érthető módon ismertette olyan felnőtt hallgatók számára, akik nem rendelkeztek zenei képzettséggel, de őszintén érdeklődtek a zeneművészet iránt.

Íme egy vélemény az előadássorozat elhangzása után: „Ilyen egyszerűséggel, világos, népszerű, könnyen érthető okfejtéssel még nem hangzottak el előadások e témakörrel.” Ezeket a rádióelőadásokat később írásba foglalta, majd képekkel, rajzokkal, kotta példákkal kibővítve 1943-ban könyv formájában megjelentette.

Magyar ének – magyar lélek. (1942–1944)

Ádám Jenő népdalfélórái 1942. januárjától kezdve, 1944. júniusáig a „Magyar ének – magyar lélek” című rádió-sorozatában a népzene kincseit szólaltatta meg Ádám Jenő, a „néptanító”.

Hiszen kötelességének tartotta, hogy ráébressze a tömegeket legsajátabb zenei kincsére, a népzenére. Megszervezett egy kis zenekart és kamarakórust. Először elénekelt a dalt (szép bariton hangja volt), aztán elemezte a szöveget, kis történetet is font köréje, elképzelve, milyen alkalomból születhetett meg annak a lelkében, aki azt valamikor énekelgette, és ami aztán szájról-szájra terjedt. Minden alkalomra feldolgozott

egy népdalt. Egy részük nyomtatásban is megjelent *35 magyar népdal* címen. Később ezt mondta:

„Utólag bevallom, én bizony szándékosan szegültem szembe a köz-felfogással, amely 1939–40 táján alig sejtette a körülöttünk settenkedő veszedelmet! Úgy gondoltam, a daltanítás védőoltás, szellemi honvédelem!

1944 májusában, amikor éppen *A tavaszi szép időnek* kezdetű dallal biztatgattam a gyengélkedő közhangulatot, lepezett szándékomat a német lektor észrevette és letiltottak. Hanem – szörnyű áron bár – az a tavasz mégiscsak eljött és megadatott, hogy eldúdolhattuk a dalt: *Felsütött a nap sugára.*”

1944-ben Kodály Zoltán felszólította Ádám Jenőt, hogy dolgozza ki a *Módszeres énektanítást a relatív szolmizáció alapján*. „Galyatetőn hat hét alatt megszületett a módszer részletes kidolgozása, és elkészült a máig is alapvető fontosságú könyv, melynek elején Kodály Zoltán írta az *Útravalót*”. Íme egy részlete:

„Ennek a módszernek részletes gyakorlati leírását veszi itt az olvasó. E vezérkönyv nagyot fog lendíteni énektanításunk ügyén. Szerzője szerencsésen egyesíti magában a legmagasabb zenei képzettséget a népiskolai gyakorlat közvetlen tapasztalataival. (...) Új korszak hajnalán vagyunk. A felszabadult gyermek, emberkort érve, megteremti a magyarabb és boldogabb Magyarországot. És ebben az éneknek is lesz része.”

Kiegészítésként elkészültek a *SZÓ–MI énekfüzetek* is. Ádám Jenő munkáját „Magyar módszernek” szerette volna nevezni, de *Kodály módszer* néven lett ismert hazánkban és világszerte.

A *Szabad Nép* 1945. április 29-i számában jelent meg a hír:

„Május elsején újból megszólal a Magyar Rádió. De ezúttal nemcsak a hang lesz új, hanem a hangnem is. Legyen az új idők új magyar rádiója az emberi értelem, az igaz gondolat, a testvériség és szabadság hirdetője. És ne csak szórakoztatója, hanem nevelője és vezetője is legyen a sokat szenvedett magyar népnek.”

Amikor lehetett, Ádám Jenő folytatta a népdaltanítást ott, ahol a háború előtt abba kellett hagynia. Először a Munkás Kultúrszövetség

színes, változatos, irodalmi, zenei témájú műsorában vett részt. Később pedig *Dalolgassunk* címen tartotta félórát. Mivel akkoriban főleg élő egyenes adások voltak, az esetleges hiba elkerülése végett mindig nagyon pontosan kidolgozott, s előzőleg kipróbált terv szerint vezette a műsort.

Azonban egy alkalommal az előadás teljesen másképpen alakult, mint ahogy azt előre eltervezte. A kamarakórusral és a kis zenekarral már az adás kezdetét várták. Mindenki elé ki volt rakva a műsorban szereplő zene kottája. Valaki hirtelen bejött a stúdióba és szólt Ádám Jenőnek, hogy azonnal menjen a telefonhoz. Kókai Rezső, a Zenei osztály akkori vezetője hívta és ezt mondta: „Most tudtam meg, hogy *Bartók Béla meghalt*. Emlékezz rá a műsorodban!” Idő már nem volt arra, hogy az énekkart és a zenekart tájékoztassa a változásról, mert kigyulladt az adást jelző piros lámpa. Rögtönözni kellett. Elkezdte énekelni: *Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek ...* Mindenki csodálkozott a váratlan változáson, de a műsorvezető szokás szerint elemezte a sorokat és megtanította a dallamot.

Aztán bejelentette, hogy Bartók Béla meghalt és ezzel a gyönyörű dallal őt búcsúztatják. S a kis együttes könnyesen dúdolta újra a dalt. Alighanem elsők között voltak, akik a nagy magyar zeneszerzőt elsiratták.

A Rádióiskola zenetanára (1959)

1959 szeptemberben indult el egy nagy jelentőségű műsor-sorozat: a *Rádióiskola*. Heti négy alkalommal a különböző tantárgyak legismertebb és legnépszerűbb előadói álltak a mikrofon elé: a fizika birodalmába *Öveges József* professzor kalauzolt, a könnyed hangú, párbeszédes irodalomórát *Hegedűs Géza* író tartotta, a történelem órán *László Gyula* ismertette meg hallgatóit a magyar századokkal, *Rácz Endre* és *Takács Etel* pedig a magyar nyelvtan szabályait magyarázta. A zene tanára pedig *Ádám Jenő* volt. Íme a műsorajánlat:

„A Rádióiskola zenetanára: Ádám Jenő. A hallgatók ismerik nevét, tíz- és tízezrek gondolnak rá hálával, mert az ő segítségével ismerték és szerették meg a zenét. E műsor-sorozata is valódi „ádámjenői”

produkció lesz: egyszerűen, kedvesen, sok-sok zenei példával tarkítva lopja belénk a zeneismereteket. Tisztelettel hallgatjuk a zenetudóst, amint arról beszél, hogy milyen fejlődésen, változáson ment át a világ meg a rádiózás azóta, amióta első előadását tartotta a mikrofon előtt.”

1963 őszétől mintegy két éven át sugározta a Magyar Rádió Ádám Jenő újabb előadás-sorozatát *Szép ez is* címmel. Népdalokat elevenített fel, azzal az életformával együtt, amelyekben azok megszülettek, megidézve az embereket is, akiknek indulatát, élet- és történelemszemléletét e dalok megőrizték számunkra. Ez a sorozat 17 előadásból állt és többször is megismételték. Ádám Jenő nagyon szerette a Rádiót, és mindenkor hálával gondolt a kitűnő munkatársaira.

1955-ben Érdemes művész, 1957-ben Kossuth-díjas lett. „Azok az 50-es évek” azonban még az ilyen áldásos munkát végző embereket sem kímélte, mint Ádám Jenő. 1959-ben kényszerűen nyugdíjba helyezték, ahogy ő mondta „ereje teljében”. Lelkének lobogása, tanítási szenvedélye azonban nem csökkent! A Rádióban folytatta a csaknem 20 évvel korábban elkezdett előadásait, sőt, volt ereje, bátorsága ahhoz is, hogy az akkoriban hőskorát élő televízióban – az ismeretlen új közegben is meghonosítsa a zenei ismeretterjesztést.

Egy kritikus így írt Ádám Jenőről: „Akik egyszer is hallották Ádám Jenő előadását, meggyőződhetnek közvetlenségéről, megkapó lírájáról, láttató erejéről. A népdalról, a dallamok születéséről, régi korok muzsikálásáról kevesen tudnak olyan szuggesztivitással beszélni, mint ő – a rádióban, a pódiumon és a televízió kamerái előtt egyaránt.”

Ádám Jenő képzett zeneszerző volt – Kodály Zoltán tanítványa, ám a tanítást és az ismeretterjesztést előbbre valónak tartotta a komponálásnál. Életéről így mesélt:

„Ha visszagondolok az életemre, úgy érzem, hogy egy feszes húr volt kifeszítve, amit úgy hívnak, hogy pedagógia, tanítás. A családom elhatározta, hogy: tanító leszel fiam!

És lettem tanító és maradtam néptanító. Néha ezt a kifeszített húrt meg-megpendítettem és született belőle valami szép dallam, kamaramű, vagy zenekari kompozíció. De ugyanakkor nagyon erős kordon volt, amit túl sosem léphettem. Minden embernek ott kell

dolgoznia, ahol nincs helyettese. Én a zenei ismeretterjesztést választottam. Muzsikálni, énekelni, tanítani az embereket, szeretni, érteni a szépet a zenében is – ez volt a célom!”

Elhunyt Ádám Jenő

1982. május 15-én, 86 éves korában elhunyt Ádám Jenő. Horusitzky Zoltán – a pályatárs és jó barát – búcsúztatójában többek között ezt írta:

„Ádám Jenő nincs többé. Magam elé idézem Liszt Ferencre emlékeztető markáns arcát, látom értelemtől villogó tekintetét, hallom szenvedélyes, szépen zengő beszédét és érzem szeretetét. Ki és mi volt Ádám Jenő? – teszem fel magamnak a kérdést. Tanár, zeneszerző, karmester, a magyar népdal apostola? Igen, mindez volt, de több ennél. Egyszer azt mondta önmagáról: „Legjobban szeretem, ha tanítónak neveznek. A tanító nemcsak ismereteket közöl, hanem hitet és eszmét ad, fellobbantja a lelkesedés tüzét.” Ilyen tanító volt Ádám Jenő. Lelkének lobogása, tanítási szenvedélye sohasem csökkent. Egész életét átfűtötte a magyar népdalokért való rajongása. A Rádióban egy-egy népdal elemzése: hogy az miért szép, s az, ahogyan ő maga énekelte, olyan művészi teljesítmény volt, ami átforrósította a lelkeket.

Szokolay Sándor zeneszerző is rajongott érte, így fogalmazott:

„Ádám Jenő minden minőségében mozgósító, lelkesítő, sodró lendületű, ellenállhatatlan apostola volt Nemzetünknek! Karnagyként, zeneakadémiai tanárként, zeneszerzőként, tankönyvíróként, elragadó előadóként, a magyar népdal éneklésének Újraélesztőjeként – a Zene Titkainak nagy Feltárójaként – mindig és mindenkor szórta aranyát ránk és erre az elárvult magyar népre!”

Ádám Jenő: Életem meséje (1990)

1990. november 28-án különleges, 37 részes sorozat kezdődött a Kossuth rádióban. Életem meséje címmel Ádám Jenő, az 1982-ben 86 éves korában elhunyt zeneszerző és tanár történeteit hallgathattuk meg.

A kérdésre, hogy miért csak egy évtizedes késéssel, arra Boros Attila, a műsor szerkesztője így válaszolt:

„Most jött el az ideje. Ádám Jenő életének eseményeit néhány évvel halála előtt otthonában magnóra rögzítette. Tanítványai, örökösei adták át nekem ezt az anyagot 1986-ban. Akkor azonban – egyes részletei miatt – szó sem lehetett volna a közléséről. Most jött el az ideje, hogy gondolatait, küzdelmeinek hiteles történetét megismerhessük.”

Forrásjegyzék

Bieliczkyne Buzás Éva: *Rádiófónia – 75 esztendő a magyar zene hullámhosszán 1925 – 2000*. 4. kötet (magánkiadás, 2011) 160–166.

Bieliczkyne Buzás Éva: *Emlékezzünk zeneszerzőinkre 1*. A Radiófónia 4. kötetének kiegészített változata (magánkiadás, 2011) 123–143. <https://xn--hajdtnc-lwa7t.hu/bieliczkyne-buzas-eva-adam-jeno-eloadasai-a-magyar-radioban/>

BERKESI SÁNDOR*

EMLÉKEIM ÁDÁM JENŐRŐL, A NÉPTANÍTÓRÓL

Hol vannak ma a Láng-Lelkű emberek? ... Nyomuk veszett! Ádám Jenő minden minőségében mozgósító, lelkesítő, sodró lendületű, ellenállhatatlan apostola volt Nemzetünknek! Karnagyként, zeneakadémiai tanárként, zeneszerzőként, tankönyvíróként, elragadó előadóként, a magyar népdal éneklésének Újraélesztőjeként – a Zene titkainak nagy Feltárójaként – mindig és mindenkor ránk szórta aranyát, s erre az elárvult magyar népre! A zenét szavai nem csak felidéztek, de hatalmas képzeletkeltő erővel JELENÍTETTÉK is... Fület nyitó, szemet nyitó, szívet nyitó nevelőnk volt.²

Úgy gondoltam, kedves hallgatóimat Szokolay Sándor Ádám Jenőt méltató szavaival köszöntöm. Így hitelesebb, ha most is, és majd előadásom végén is eredeti dokumentumok keretezik a témát. Ott majd Ádám Jenő Testamentumából szeretnék néhány mondatot idézni. Nagyon örültem az első előadásnak, sok új információval gazdagodtam. Néhány apró kiegészítést hozzá teszek.

Sokat gondolkodtam, milyen hadifogság lehet az, ahol a hadifoglyok zongorát építenek. Az első világháború alatt Szibériában volt ugyanis Ádám Jenőnek egy fogolytársa Berecz Ottó, akinek szakmája a zongoraépítés volt. Szinte hihetetlen; az ócskapiacon összevásárolt alkatrészekből zongorát építenek. Kozákok támadnak a táborra és a hangszert baltával szétverik. Ezek után egy harmónium készül, amely a tábori istentiszteletek énekkíséretében segít. Berecz Ottó úgy építi meg a hangszert, hogy összecukható legyen. Ha hirtelen szükséges, akár futva szállítani lehessen. Egy ízben a hangszerrel így menekülve ellenséges japán katonákkal találták magukat szembe. A lélekjelenlét segítvén,

---

* Nyugalmazott főiskolai docens; Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar; sandorberkesi44@gmail.com

² Szokolay Sándor bevezető írása az Ádám Jenő II. Nemzetközi és Országos Dalverseny prospektusából, Szolnok, 1996. május 24–27.

kinyitották a harmóniumot, és magukat kísérvén elénekelték a japán himnuszt. Erre a katonák elérékenyülvén elengedték őket.

Hogy engem Ádám Jenő barátságába fogadott, életem nagy ajándékának tartom. Úgy emlékszem, személyesen először Tahiban találkoztam vele, a hagyományos nyári zenei hetek egyikén. Amikor a debreceni Kántus első bakelit lemezét készítettük, a két oldalra magyar zsolnárokat rögzítettünk. A Kántus alapító Maróthi György és Kodály Zoltán genfi zsolnárfeldolgozásai után a második oldalra Kodály-tanítványok, -követők művei kerültek, köztük a 77. genfi zsolnárt Ádám Jenő feldolgozásában. Ez volt az első alkalom, amikor úgy éreztem, Professzor úr befogadott.

Kapcsolatunkra a pecsétet az én első Psalmus Hungaricus dirigálásom tette. 1972. szeptember 17. Pályakezdő karnagyként nem akartam elhinni, hogy Simándy József csodálatos szólójával énekelhettük Kodály Zoltán élete főművét. Tartom a koncert előtti beéneklést, nyílik az ajtó, és belép váratlanul Ádám Professzor úr! Lelkesítő szavai szárnyakat adtak a majd 100 tagú Kántusnak. Életem legszebb koncert méltatását kaptuk akkor Tőle.

„Számon tartjuk-e még, hogy a magyar műzene kertjének gyümölcs-termő fái a református kollégiumokban borultak virágba? Gondolunk-e rá, hogy a legelső nagy kertésszel, Debrecen ajándékozott meg Maróthi György matematikus és zeneszprofesszor személyében? Mert ő a magyar zenepedagógia és zeneelmélet első, legrégebb mestere. Világhíressé vált kórusművészetünk magvát ő vetette el. Jó nekünk erre emlékeznünk, midőn az ősi Kollégium megújításának hálaadó ünnepségén az ifjúság lelkéből felzendült minden idők legmagasztosabb zeneműve, Kodály Zoltán és Kecskeméti Vég Mihály 55. zsolnára, a Psalmus Hungaricus. Nem számoljuk már, hogy e nemzeti létünk oly sok külső és belső válságaiban fogant remekműnek hány ország és város előadói és hallgatósága élte át lélektisztító viharát, egetverő panaszát, felemelő vigasztalását, katharizisát. Az Ért befutott az Óceánba!...”³

³ Ádám Jenő: Zengő Ige a debreceni Nagytemplomban, *Reformátusok Lapja*, XVI. évf., 41. szám, 1972. október 8.

Egy másik maradandó emlék: 1979. nyári kántorképző tanfolyam. Debrecen. Nagy örömmre az idős, már fáradó, de szellemileg friss Professzort sikerült elhívnom a Református Kollégium dísztermébe egy előadásra. A több mint száz fős hallgatóság történelmi „erőtérben” várja a tisztelt vendéget. A falon szemben Kálvin, Szenczi Molnár Albert, Szegedi Kis István, balra az erdélyi fejedelmek, jobbra a Kollégium régi nagy professzorai, és megérkezik Ádám Jenő:

Testvéreim, nagyon halkán és nagyon lassan énekeljük el Huszár Gál énekes imádságát:

Uram Isten siess
Minket megsegíteni
Íly nagy szükségünkben.
Krisztus Jézusért
Mi Urunkért és Megváltónkért!

Soha nem éreztem ennek a XVI. századi dicséretnek ekkora „mágneses erőterét, akusztikáját”, mint ott és akkor. Aztán az előadás:

...Török világ! Nekiiramodik képzeletünk. 1526. Mohács. Rá 15 évre Buda vesztese. A háromfelé tépett országon két magyar király meg a török császár huzakodik. A hadakozással járó minden nyomorúság özöne: várháborúk, tusakodás, rombolás, szerződészegés, ármánykodás; vallási villongások, jogtiprás, börtön, bitó; urak féktelenkedése, szegények betyárkodása, fosztogatás, rablás, harácsok, százezrek elhurcolása, prédáló zsoldosok, hamis pénz, járvány, ínség, éhhalál! ... hogy lehetett élni ilyen korban? Lehetett! Nemzeti sugallat szavára. Megmaradni. Életben maradni! A török járás és német dulás e közel két századában egy nép lett nemzetté! Mi tette ezt? Mint mindenkor elsőrenden valami nagy, lelkesítő eszme. Akkor? A Reformáció. – Tettekre hevített. Mert a dátum: 1541 jelképes, kettős jelentőségű. Ekkor került Buda vár török kézre, s ugyanez évben a Sylvester fordította Biblia: magyar kézbe. Nemzeti nyelv; bevehetetlen vár...⁴

1982. Budapest. Farkasrét, temetés. Szokolay Sándornak az életművet összefoglaló méltó-szép beszéde. Az elhunyt kívánsága szerint a

⁴ Ádám Jenő előadása a Debreceni Református Kollégium Dísztermében, 1979. júliusában (lejegyzés hangfelvételtől).

debreceni Kántus zsoldáréneklése vesz végső földi búcsút a század nagy zeneművésztől. Majd koporsóját szülőföldjén, Szigetszentmiklós temetőjében helyeztük végső nyugalomra.

Végül néhány fontos adalék az életműhöz. A halála után hamarosan megalakult Ádám Jenő Társaság Székely Miklós tanár-karnagy elnökletével, sajnos rövid életűnek bizonyult. A Püski Kiadó viszont megjelentette a gazdag élet krónikáját.⁵ Kitüntetés volt számomra, hogy a posthumus Magyar Örökség-díj átadásakor a laudatiót magam mondhattam el a Budapest Fasori Evangélikus Gimnázium dísztermében. Néhány év óta Kecskeméten a Kodály Intézettel szemben a református gyülekezet által állított falitábla is hirdeti Ádám Jenő emlékét. Néha előtámad a kérdés, hogy a sokszor emlegetett Kodály-módszer elnevezés helytálló-e? A Duna TV-ben Bartalus Ilona emlékműsora választ ad rá. Fasang Árpád egykori igazgató urat idézi: amikor a Tisza belefolyik a Dunába, onnantól csak a Dunát említjük. Nagyon szép, igaz hasonlat.

Beszámolóm elején azt ígértem, hogy hiteles dokumentumokkal szeretném keretezni mondandómat. Ott Szokolay Sándor szép, méltató szavaival kezdtem. Végszóként Professor Úr ránk hagyott Testamentumából idézek. Hozzánk szól, éneket, zenét tanítókhöz, karnagyokhoz. De intelmeit megfogadhatja minden pedagógus:

Elméleteskedő filozofálásban manapság igencsak bővölködünk. Többet ér az egészséges, céltudatos gyakorlati szellem. A sugárzó szeretet. A szakmában az első szó azé, aki hivatásának tudatában következetes, őrzi függetlenségét, személyében példamutató. Olyan nevelőé, akinek nemcsak több megbecsülésre van jussa, aki joggal vár bizalmat, hogy munkájában saját hite erősödjék. – Pedagógiai optimizmus? Az! Kell, hogy az legyen. A legnagyobb munkáról van szó, melynek tartalma és célja: az emberebb ember.⁶

⁵ Székely Miklós: *Ádám Jenő élete és munkássága*, Budapest, Püski Kiadó Kft. 2000.

⁶ Ádám Jenő: Üzenet az USA-beli zenepedagógus kollégáimnak, *Módszertani lapok*, Ének-zene III. évf., 3. szám, 1997. március.

Forrásjegyzék

- Ádám Jenő előadása a Debreceni Református Kollégium Dísztermében, 1979. július (lejegyzés hangfelvételtől).
- Ádám Jenő: Zengő Ige a debreceni Nagytemplomban, *Reformátusok Lapja*, (XVI. évf., 41. szám, 1972. október 8.).
- Ádám Jenő: Üzenet az USA-beli zenepedagógus kollégáimnak, *Módszertani lapok*, Ének-zene (III. évf., 3. szám, 1997. március. 22).
- Berkesi Sándor: Ádám Jenő, a néptanító. 120 éve született a „magyar módszer” kidolgozója, *Debreceni Szemle* (24. évfolyam 2016 / 3. szám) 241–247.
- Szokolay Sándor bevezető írása az Ádám Jenő II. Nemzetközi és Országos Dalverseny prospektusából Szolnok, 1996. V. 24–27.

